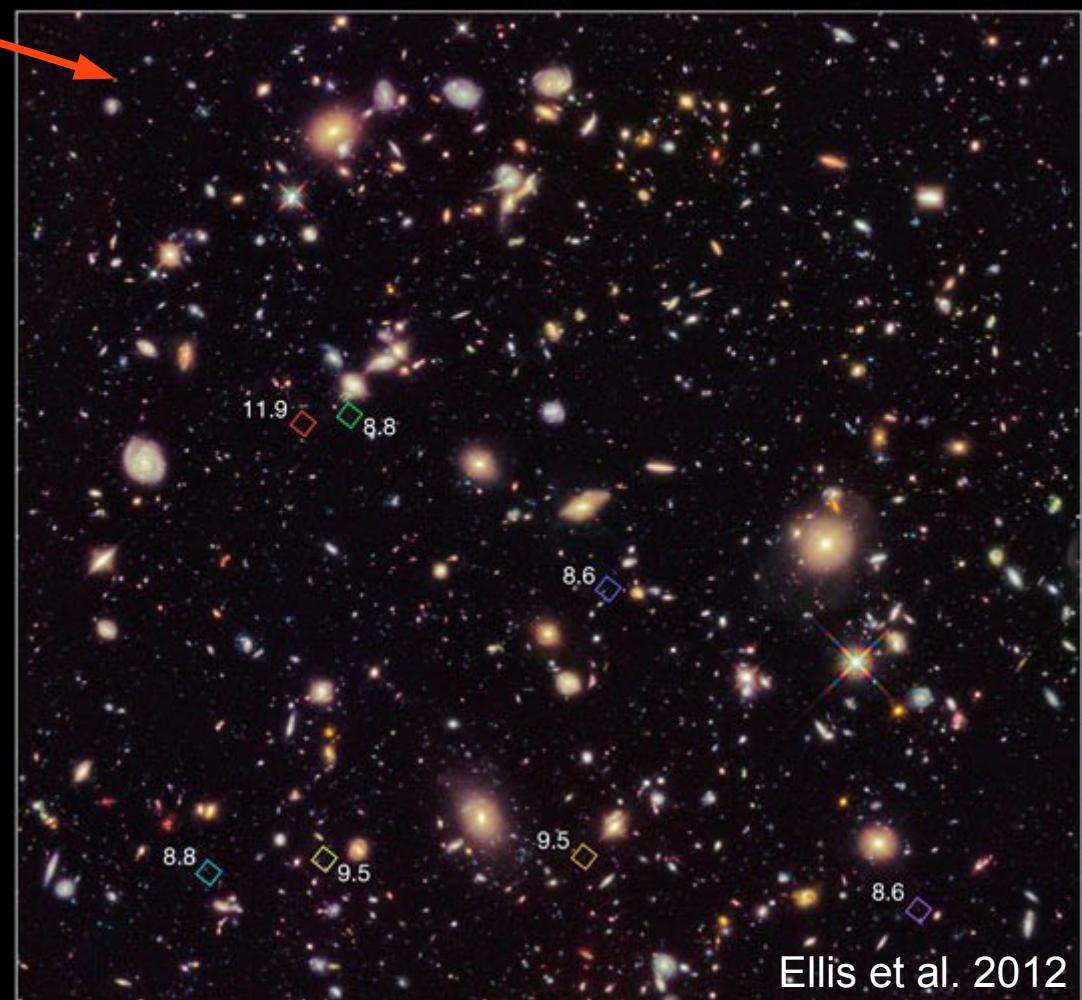
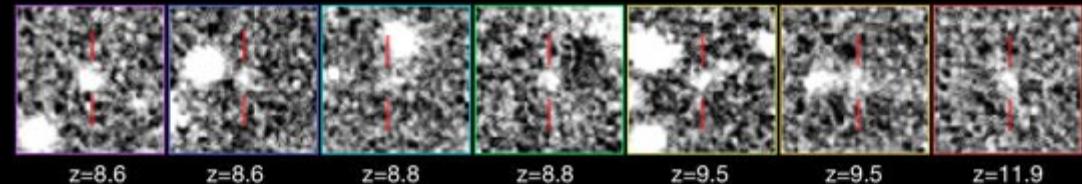

Sledi oddaljenih galaksij v izbruhih sevanja gama

Jure Japelj
Fakulteta za matematiko in fiziko

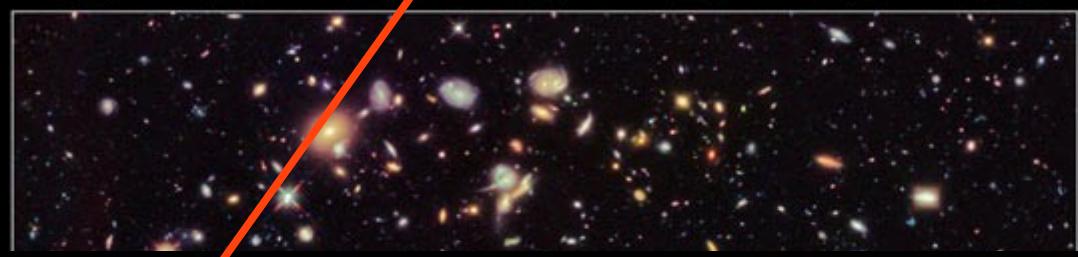
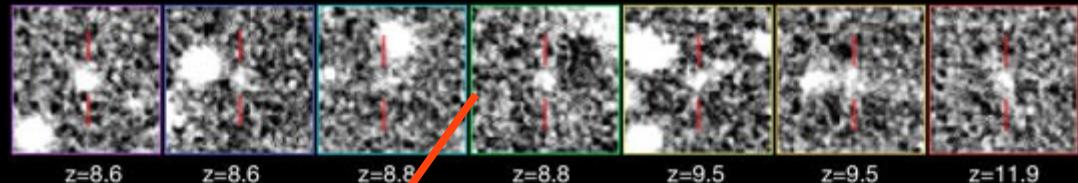
Galaksije

HST: v vesolju je >180 milijard galaksij!

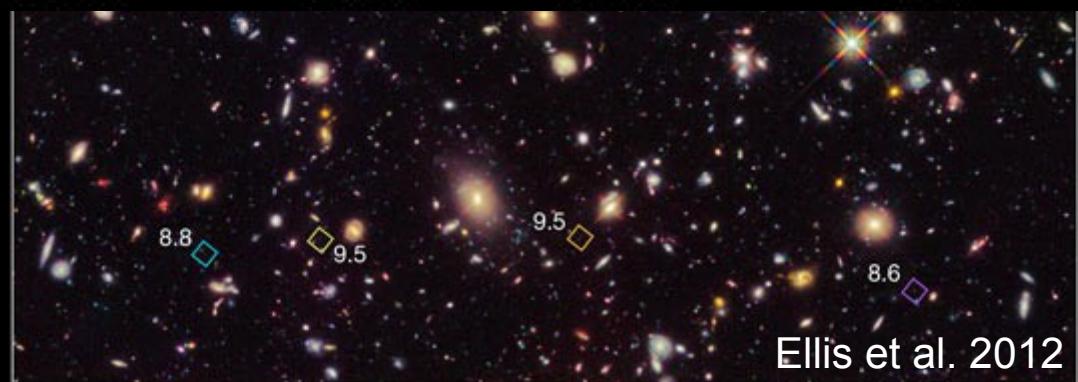
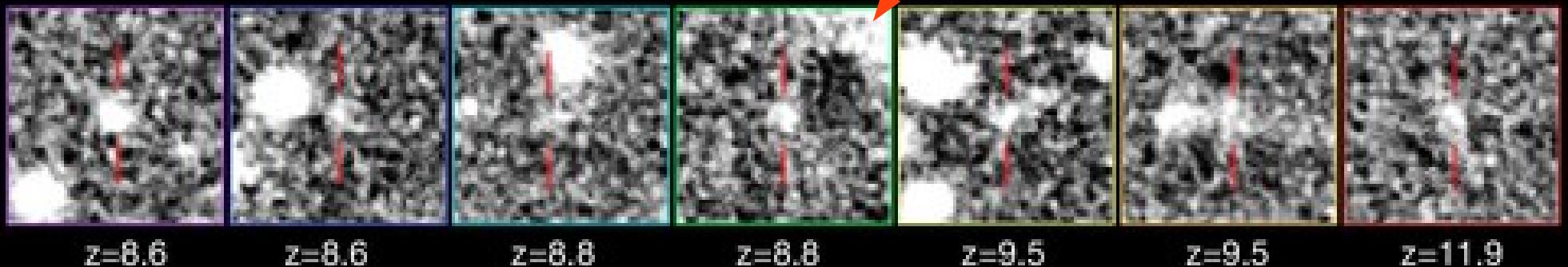

Galaksije

HST: v vesolju je >180 milijard galaksij!

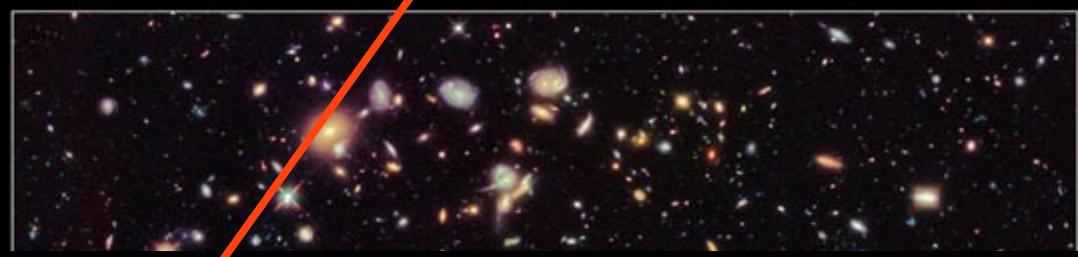
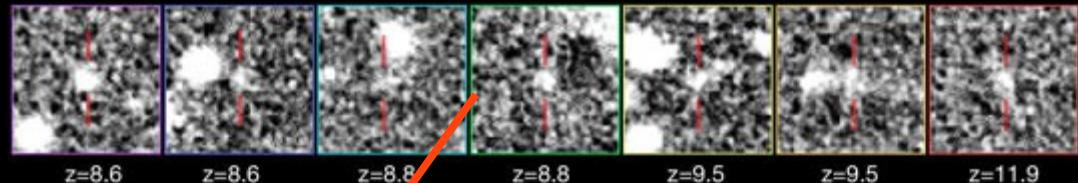

Najbolj oddaljene galaksije:

Galaksije

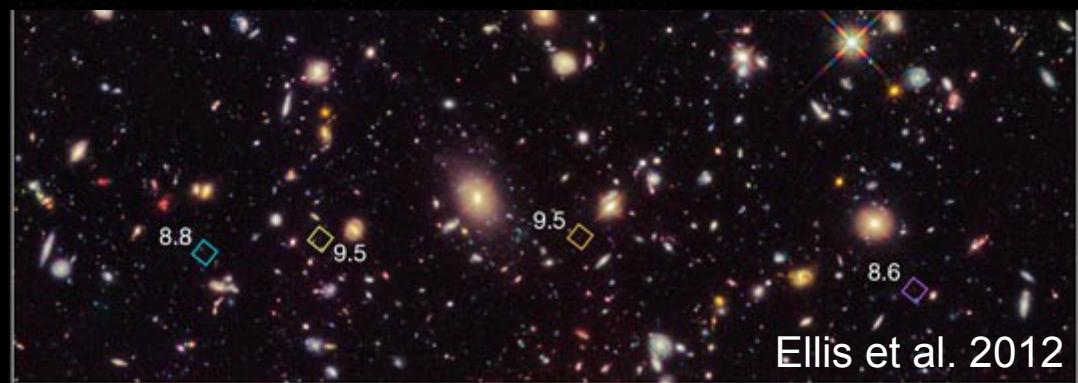
HST: v vesolju je >180 milijard galaksij!

Najbolj oddaljene galaksije:

$$1+z = \frac{R_0}{R} = \frac{\lambda_{op}}{\lambda_{em}}$$

Galaksije

Lastnosti oddaljenih galaksij

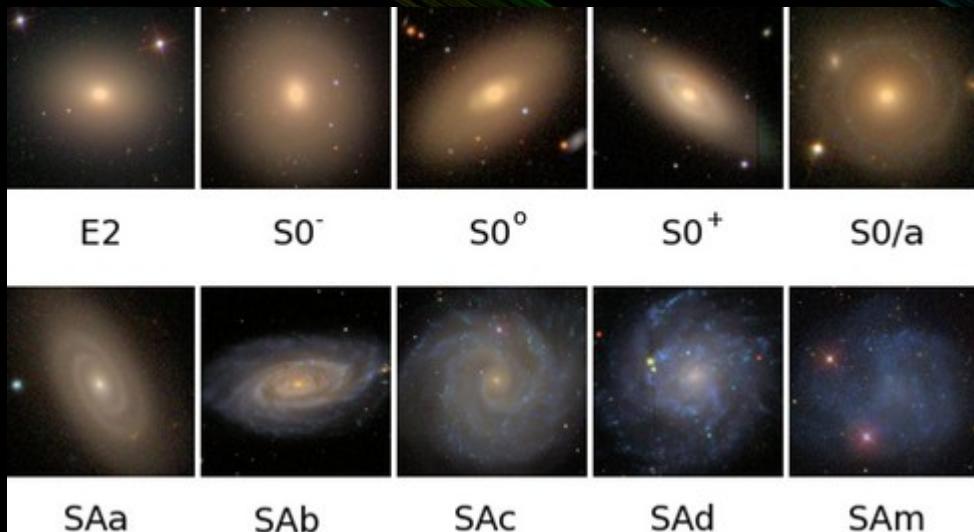
- se razlikujejo od lokalnih galaksij?
- kaj nas bi pravzaprav zanimalo?

Galaksije

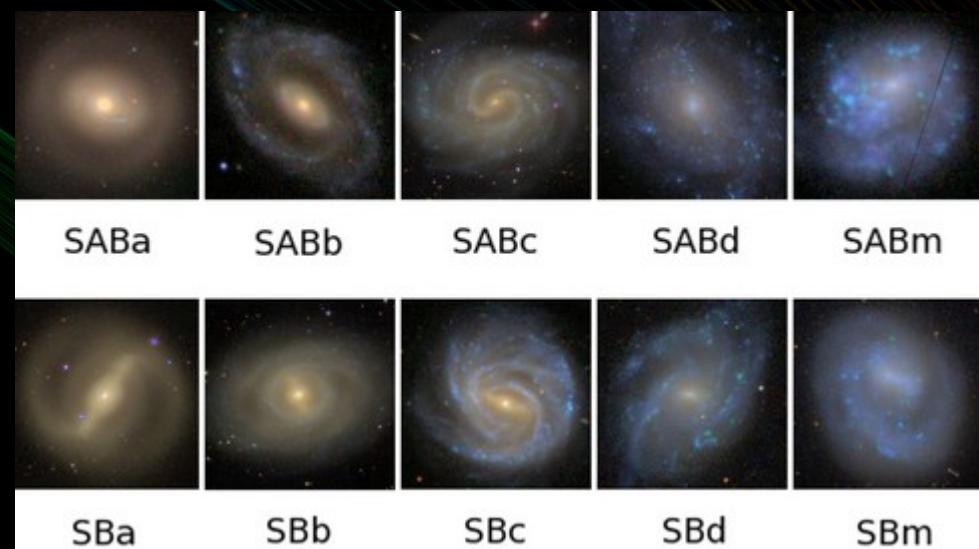
Lastnosti oddaljenih galaksij

- se razlikujejo od lokalnih galaksij?
- kaj nas bi pravzaprav zanimalo?

Morfologija?

HST, JWST, ...

Galaksije

Lastnosti oddaljenih galaksij

- se razlikujejo od lokalnih galaksij?
- kaj nas bi pravzaprav zanimalo?

Hitrost nastajanja zvezd, količina in lastnost prahu v galaksiji, kovinskost, masa, ...

Galaksije

Lastnosti oddaljenih galaksij

- se razlikujejo od lokalnih galaksij?
- kaj nas bi pravzaprav zanimalo?

Hitrost nastajanja zvezd, količina in lastnost prahu v galaksiji,
kovinskost, masa ...

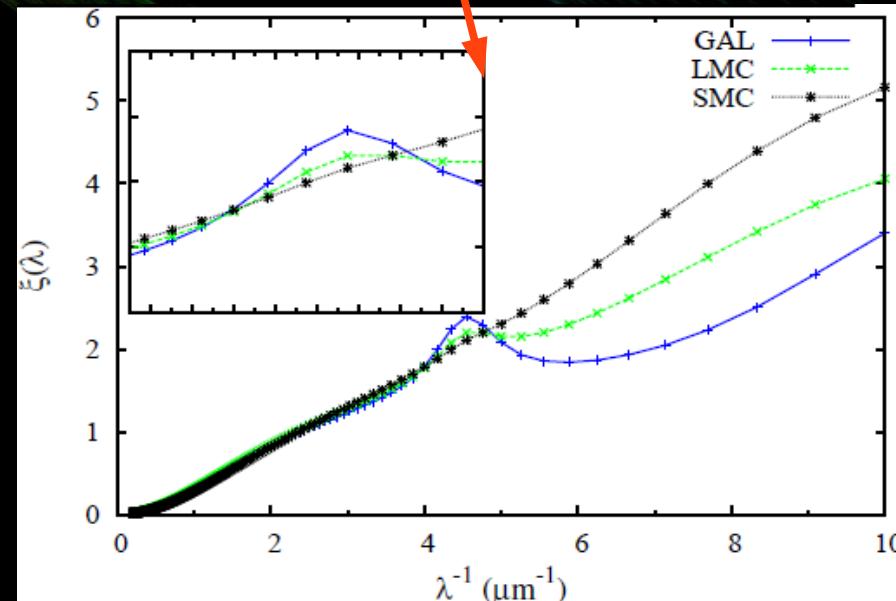
- ~ 1 masa Sonca na leto za našo galaksijo
- ~ 10-100 mas Sonca na leto za 'Lyman-break' galaksije, 'starburst' galaksije

Galaksije

Lastnosti oddaljenih galaksij

- se razlikujejo od lokalnih galaksij?
- kaj nas bi pravzaprav zanimalo?

Hitrost nastajanja zvezd, **količina in lastnost prahu** v galaksiji, kovinskost, masa, ...

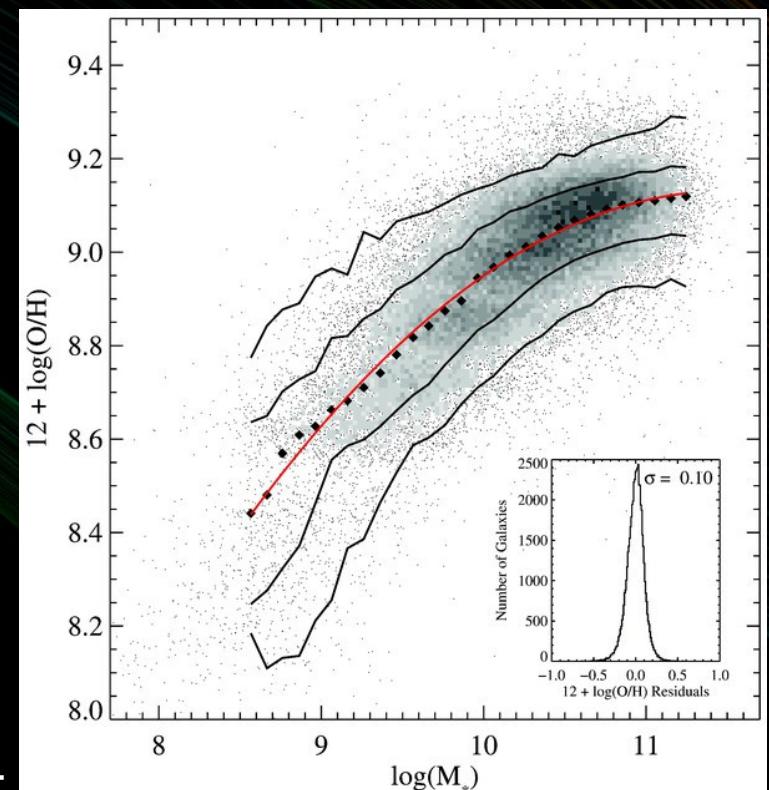
Galaksije

Lastnosti oddaljenih galaksij

- se razlikujejo od lokalnih galaksij?
- kaj nas bi pravzaprav zanimalo?

Hitrost nastajanja zvezd, količina in lastnost prahu v galaksiji,
kovinskost, masa, ...

Tremonti et al. 2004

Galaksije

Lastnosti oddaljenih galaksij

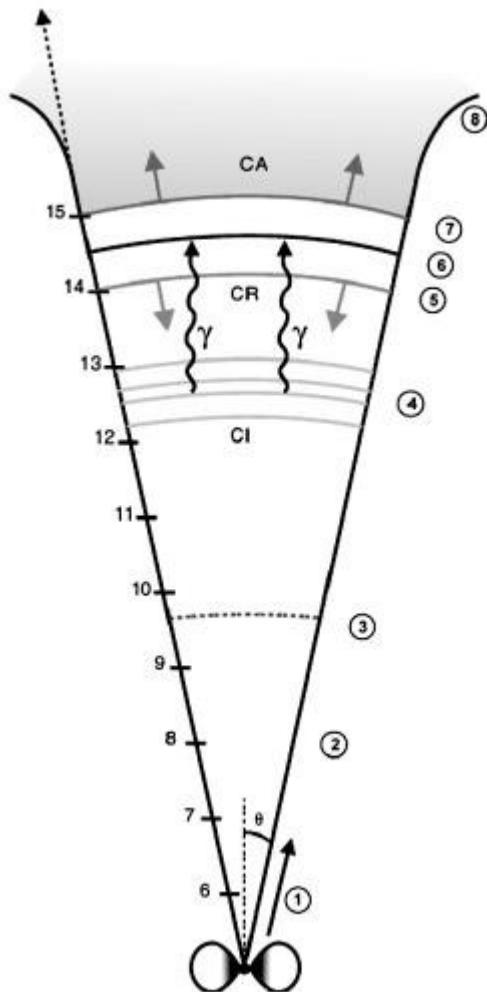
- se razlikujejo od lokalnih galaksij?
- kaj nas bi pravzaprav zanimalo?

Hitrost nastajanja zvezd, količina in lastnost prahu v galaksiji, kovinskost, masa, ...

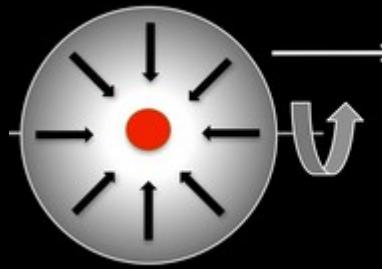
Idealno: spektroskopija + fotometrija

Težave s spektroskopijo zelo oddaljenih galaksij! Kot alternativni način lahko uporabimo zasije izbruuhov sevanja gama!

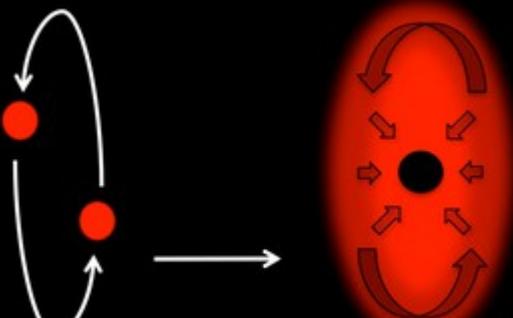
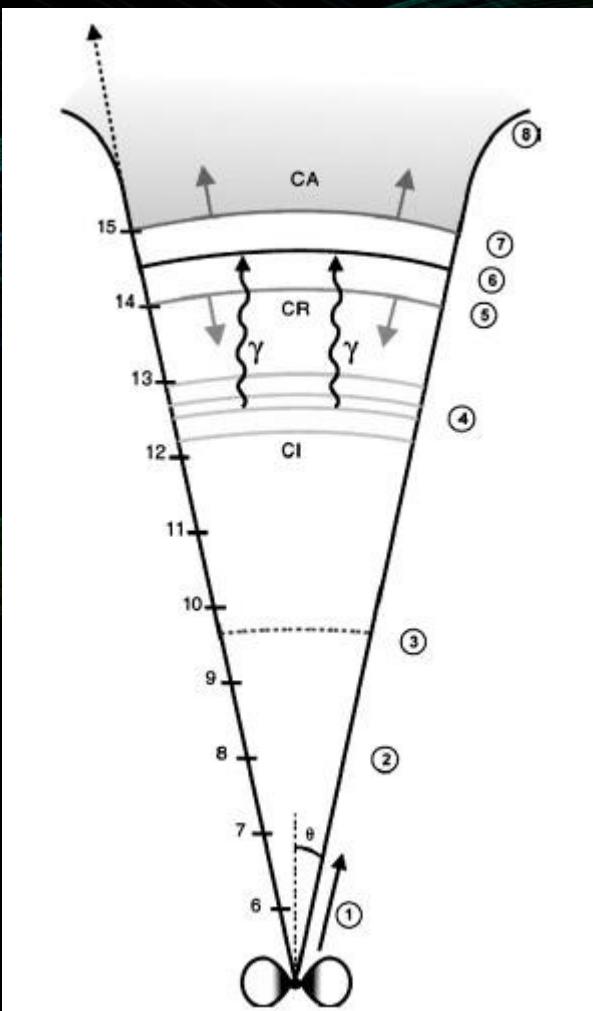
Izbruhi sevanja gama in zasij

Izbruhi sevanja gama in zasij

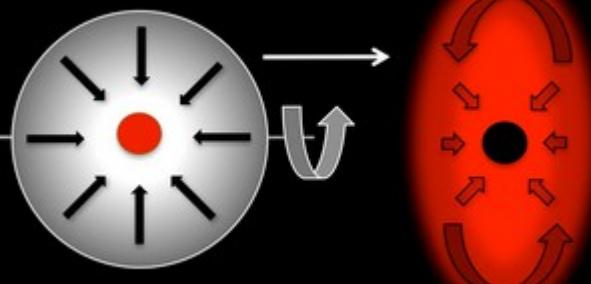
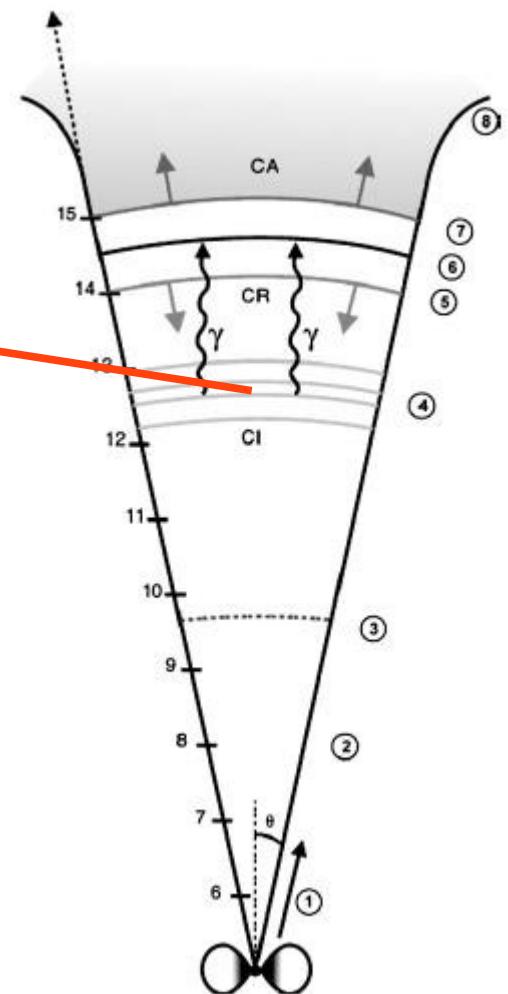
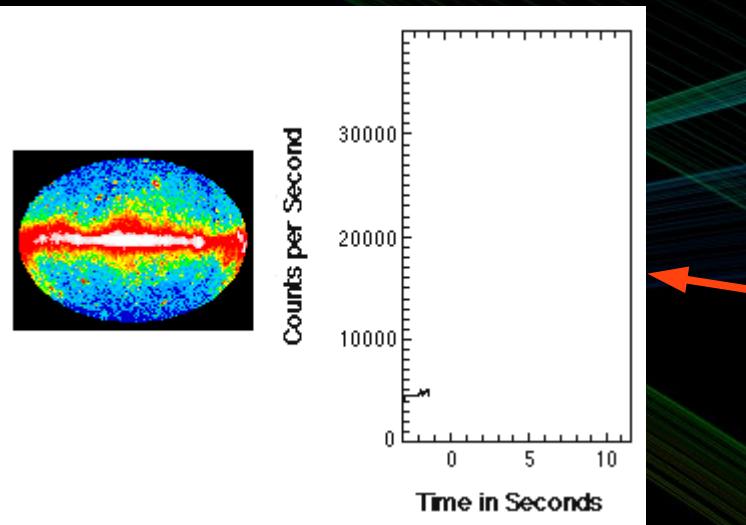

Dolgi izbruhi

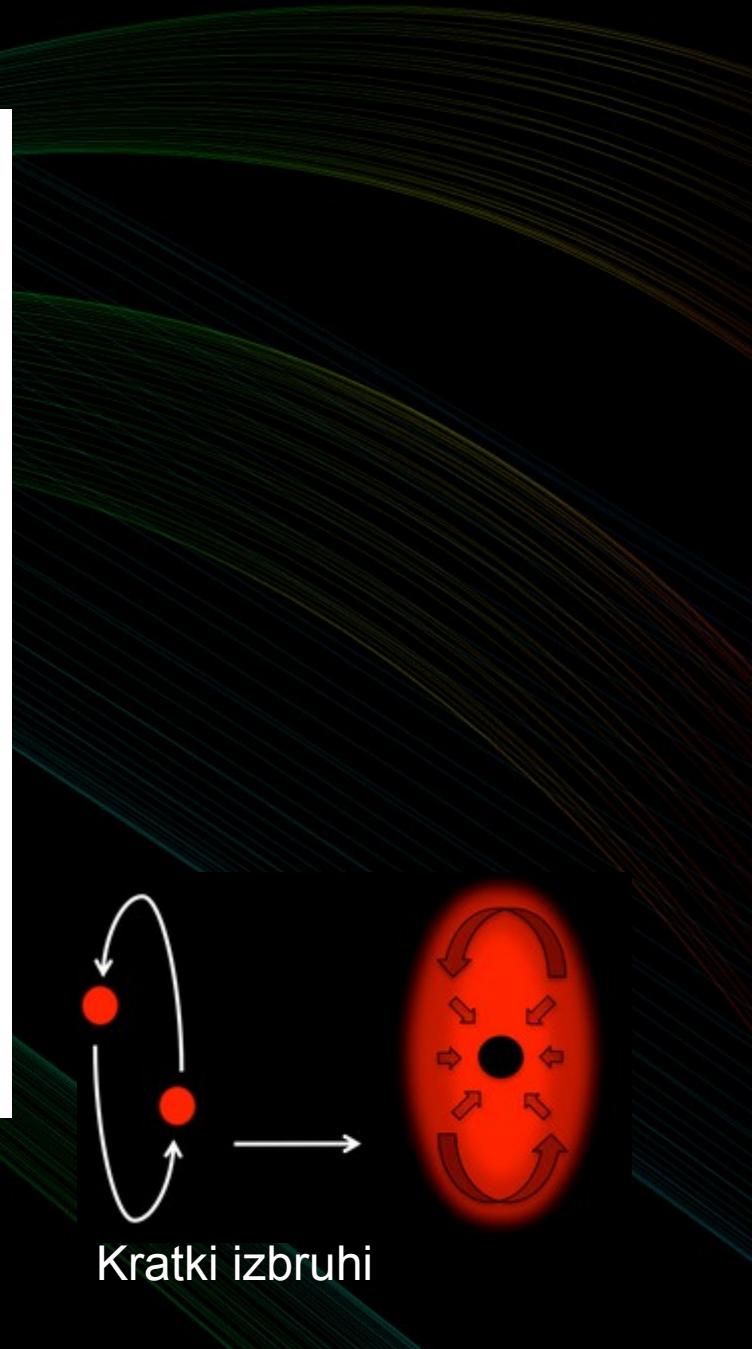

Kratki izbruhi

Izbruhi sevanja gama in zasij

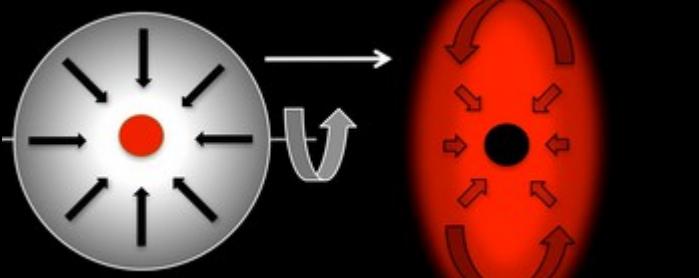
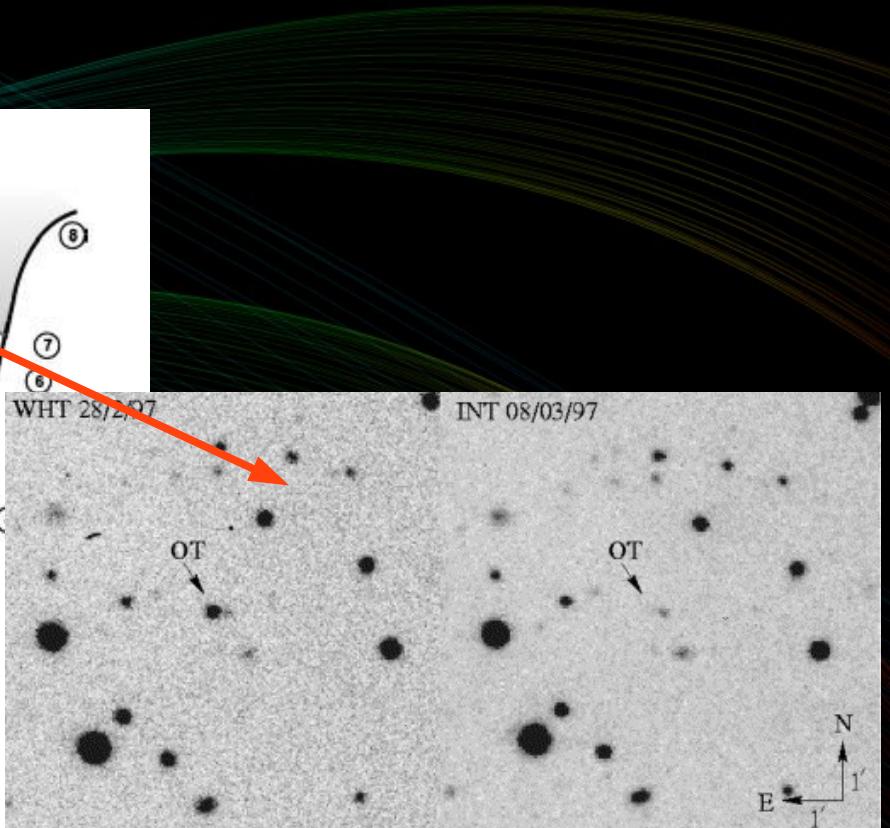
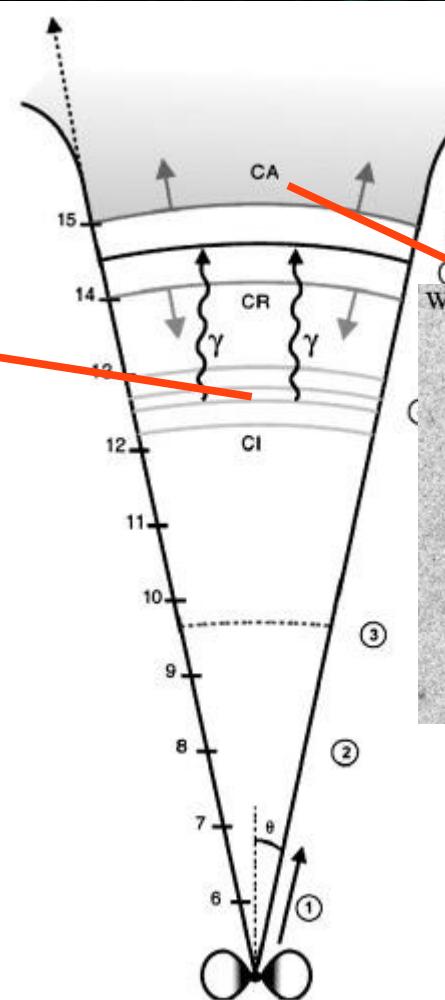
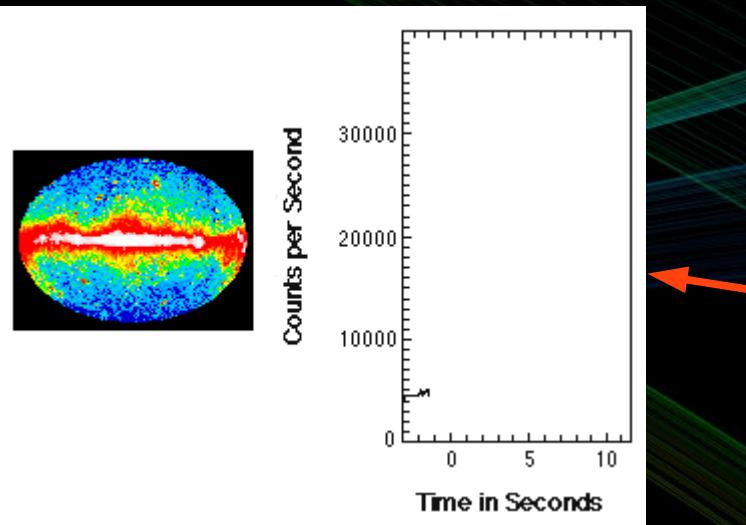

Dolgi izbruhi

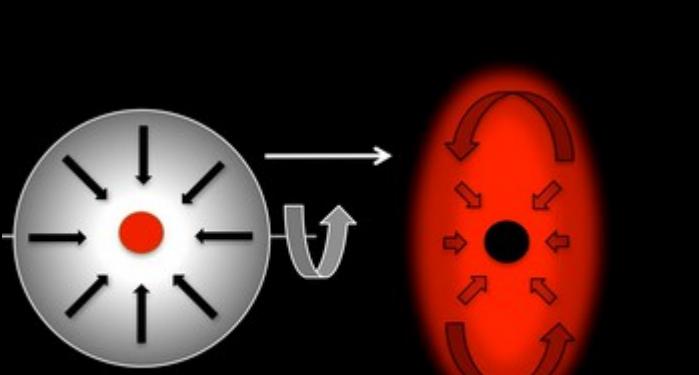

Kratki izbruhi

Izbruhi sevanja gama in zasij

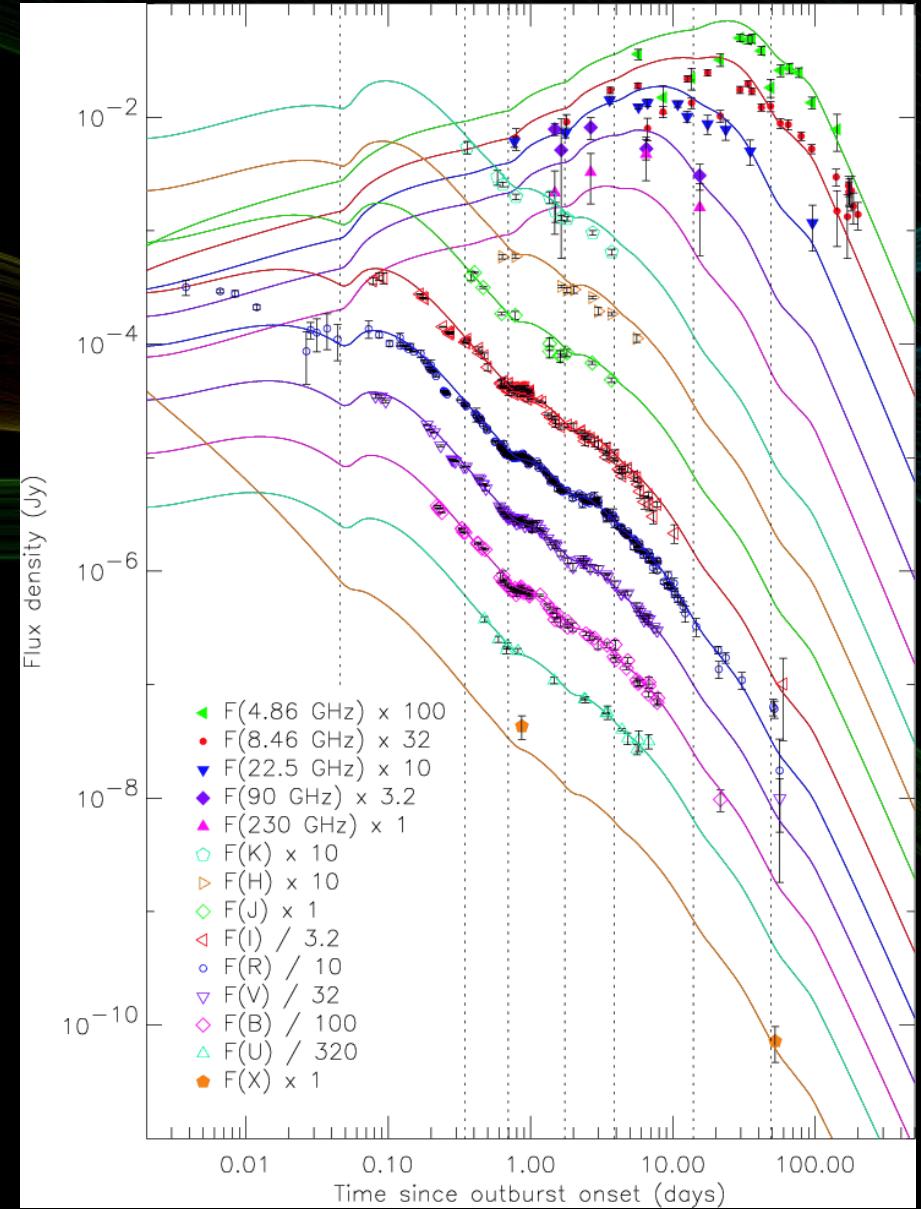

Dolgi izbruhi

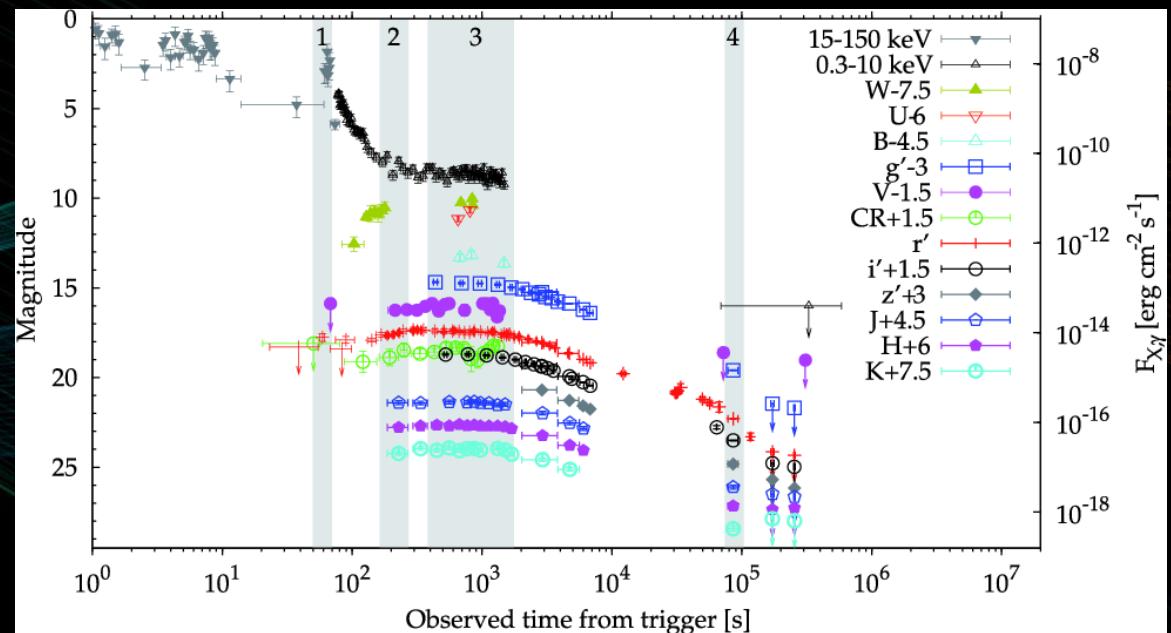

Kratki izbruhi

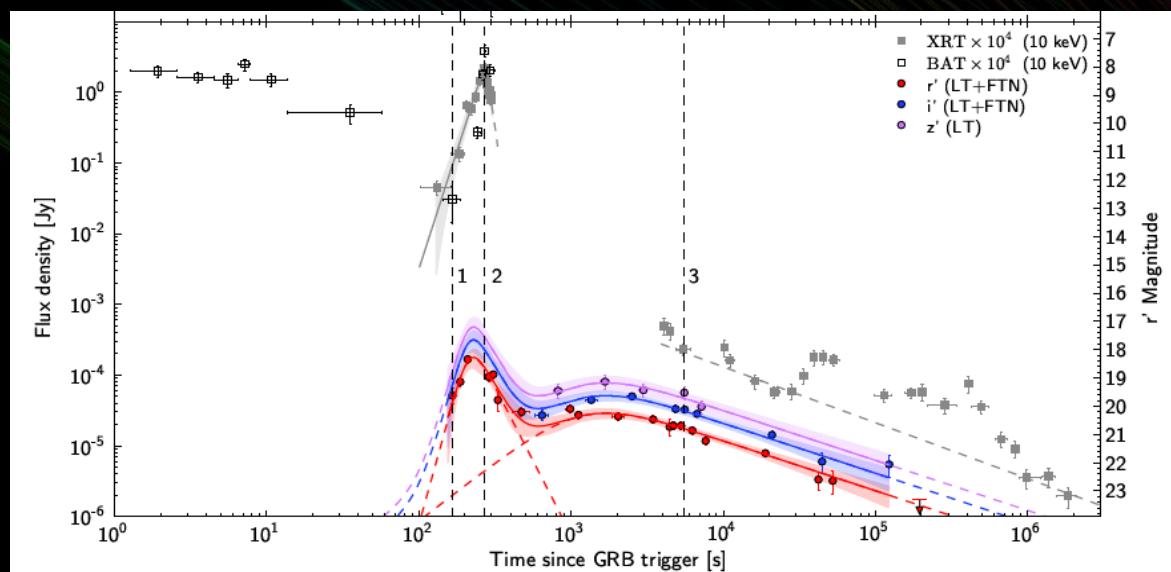
Zasij – pestro obnašanje

de Ugarte Postigo et al. 2005

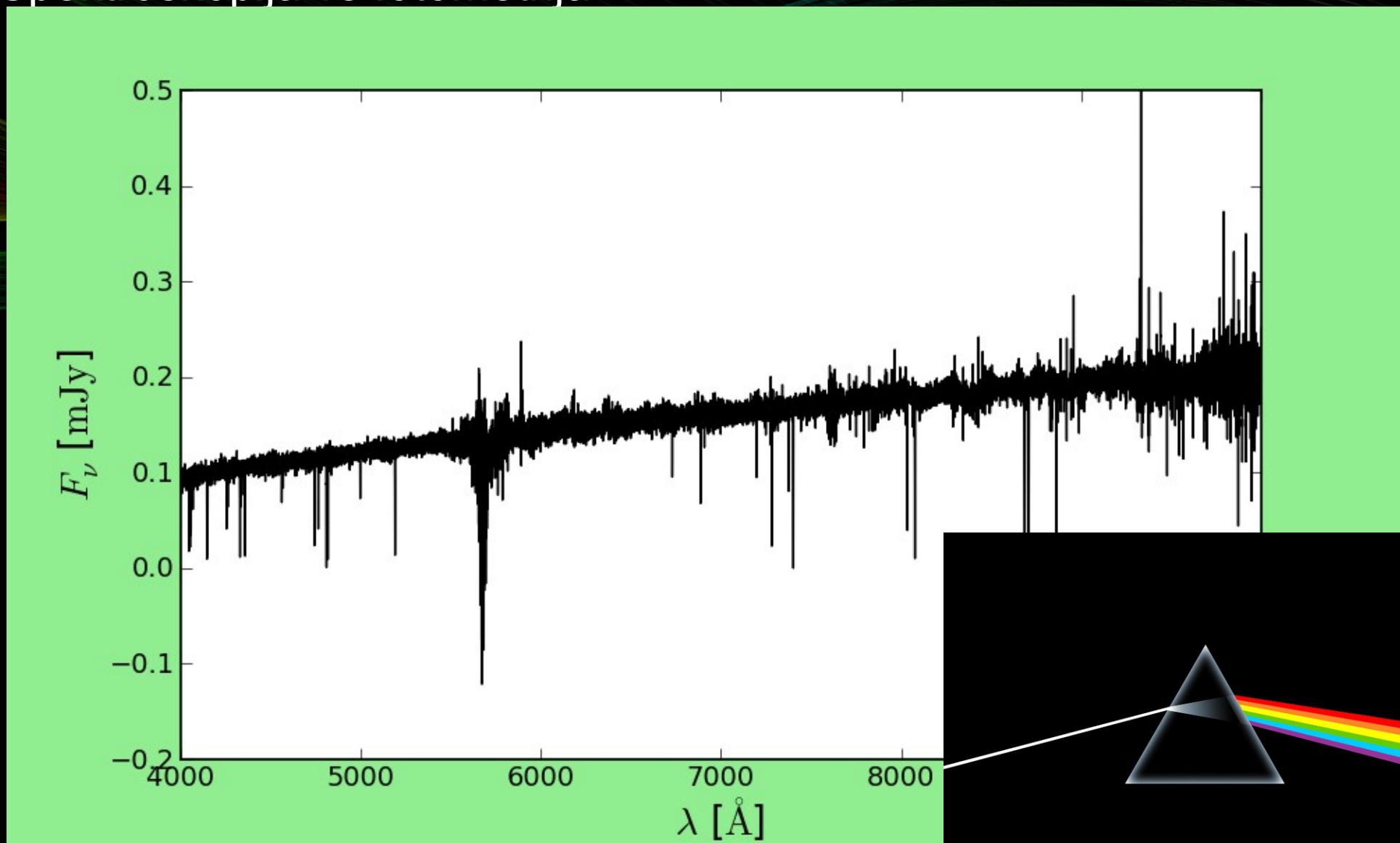
Guidorzi et al. 2009

Kopač et al. 2013

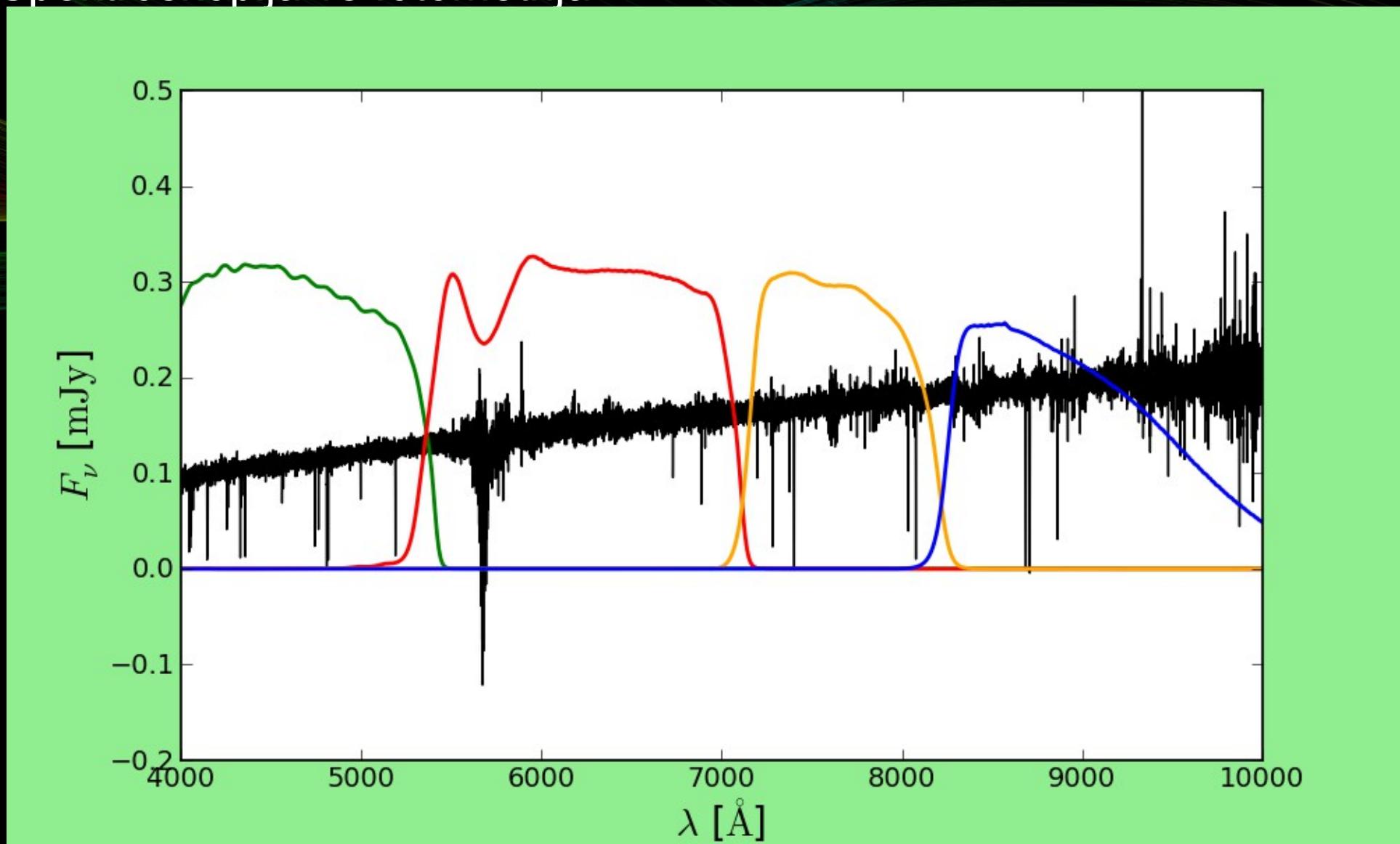
Intermezzo: opazovalni tehniki

Spektroskopija vs fotometrija

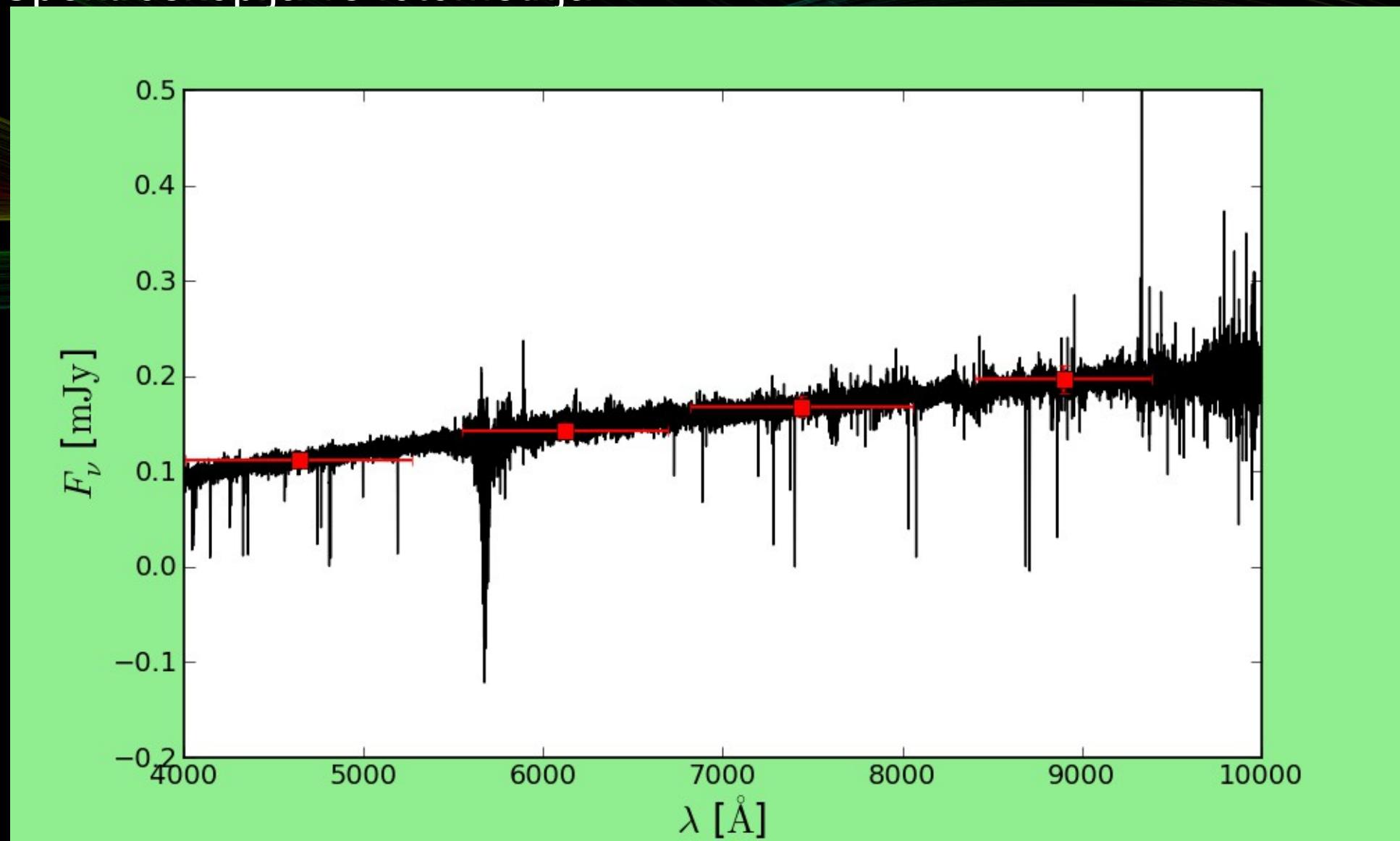
Intermezzo: opazovalni tehniki

Spektroskopija vs fotometrija

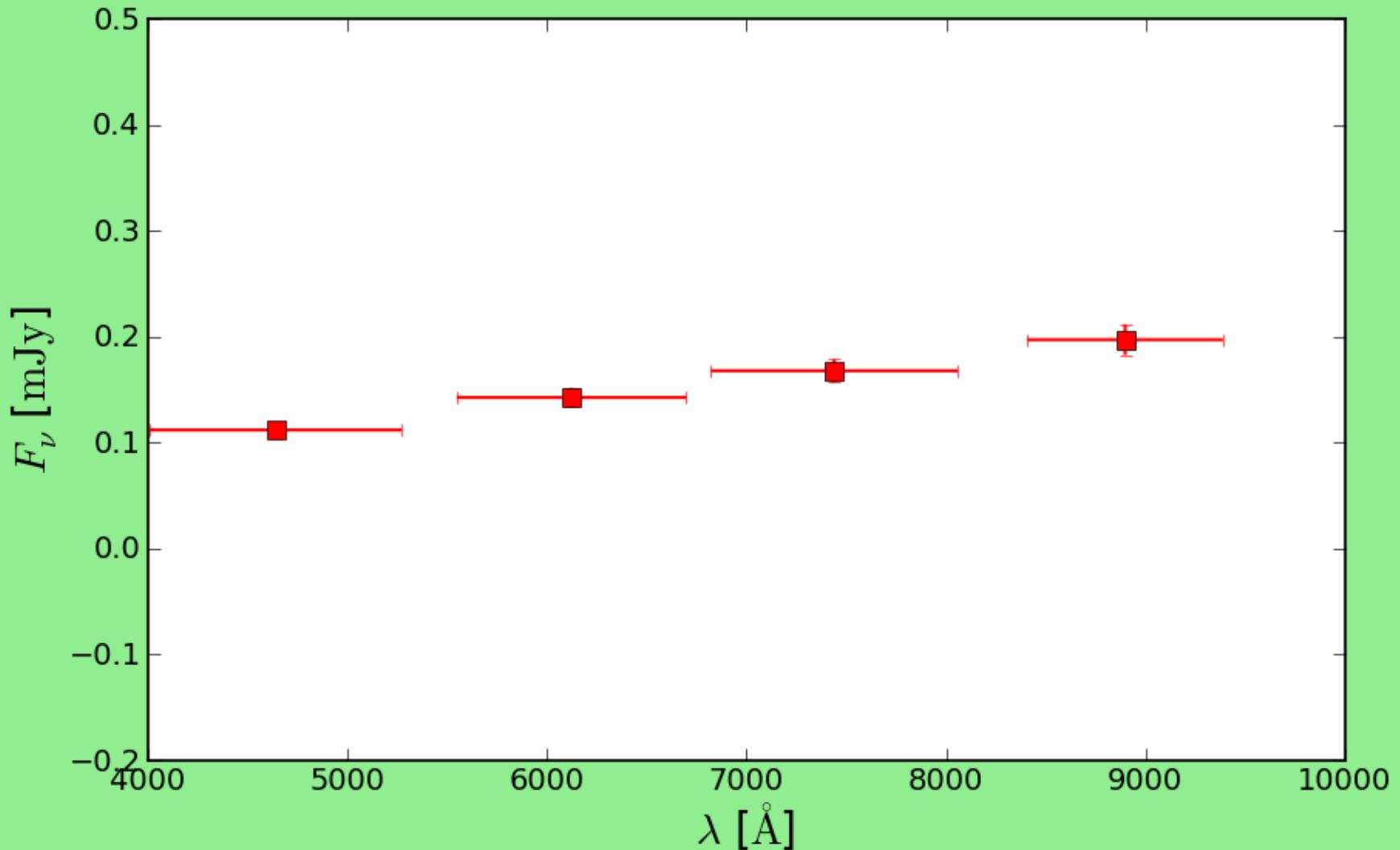
Intermezzo: opazovalni tehniki

Spektroskopija vs fotometrija

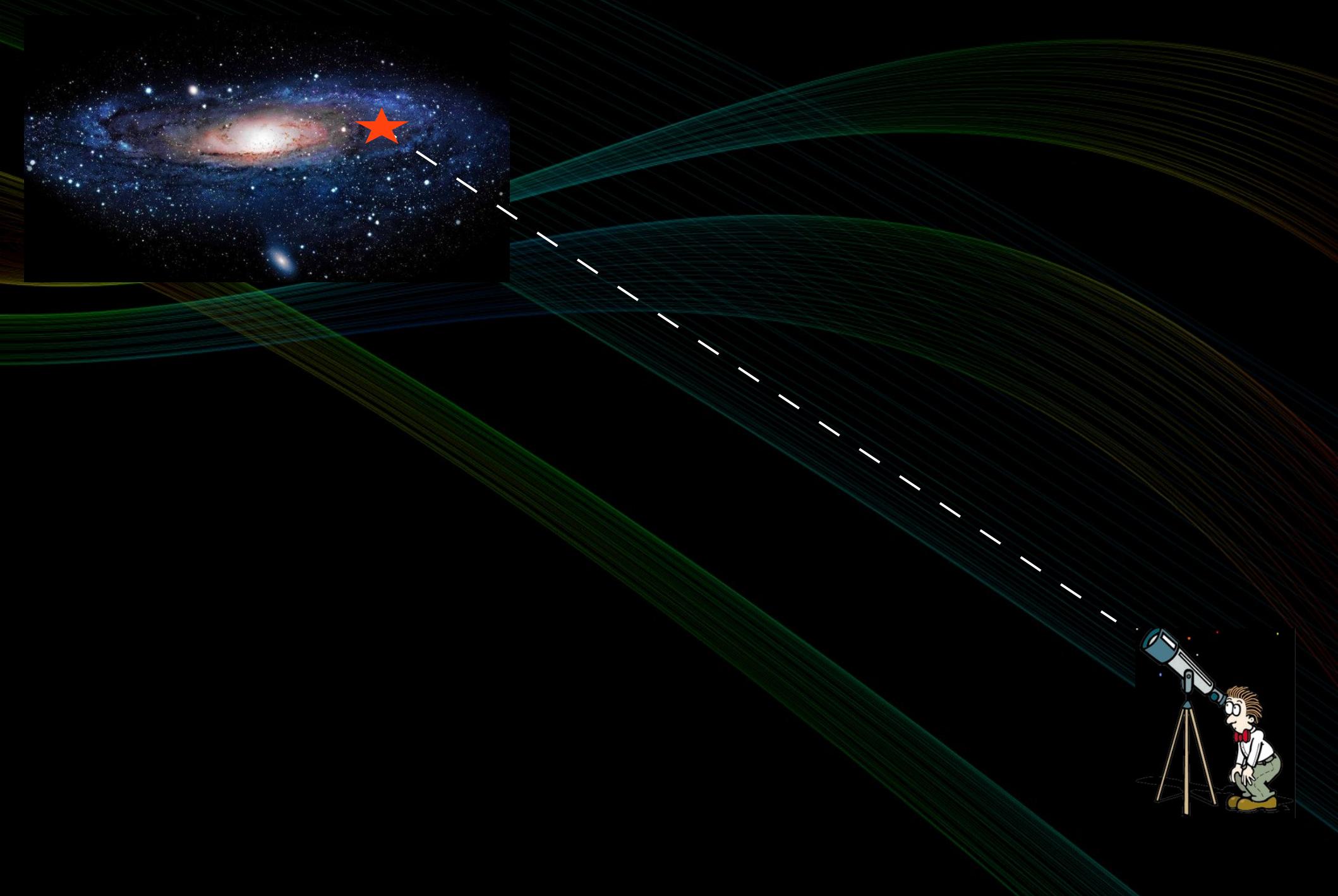

Intermezzo: opazovalni tehniki

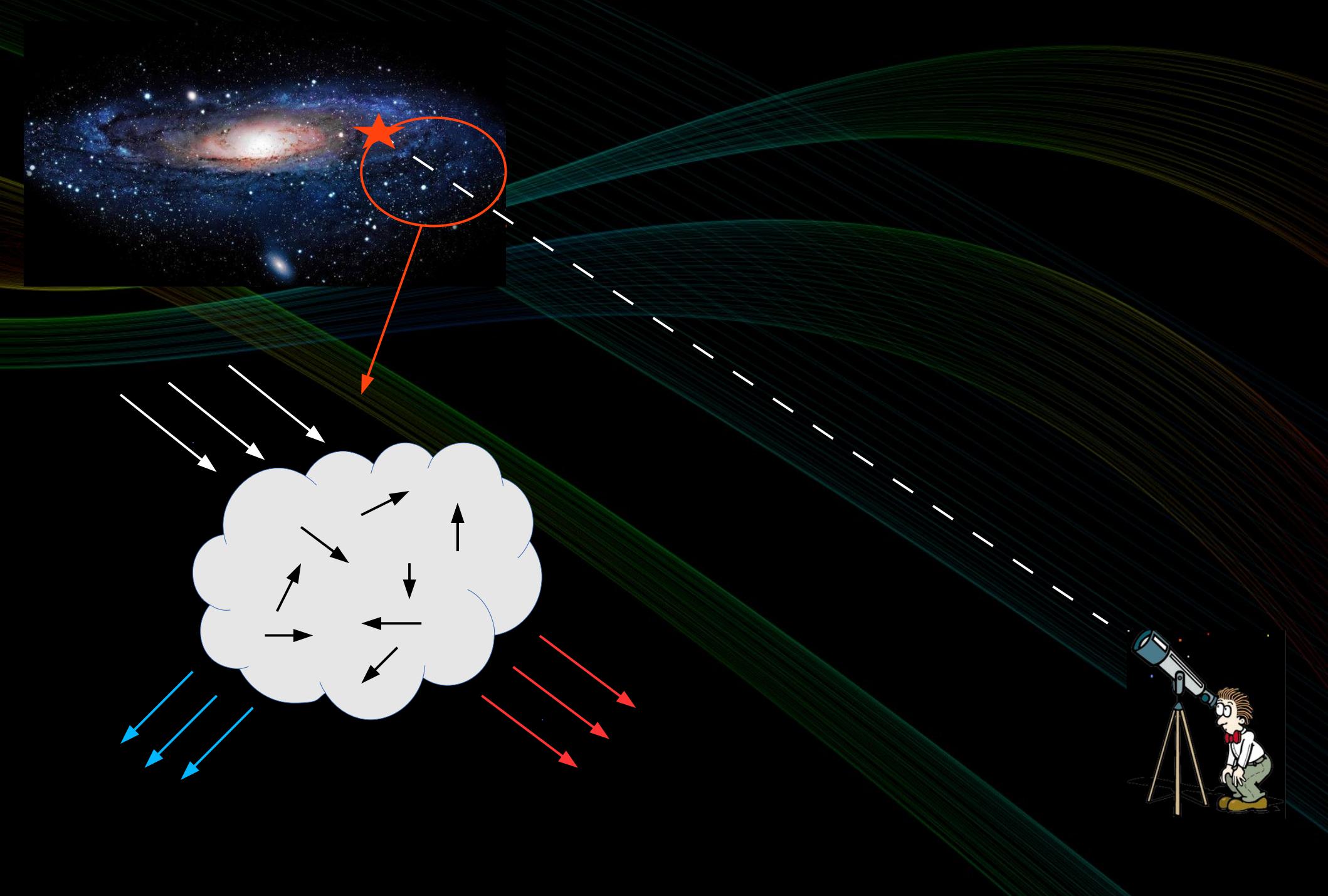
Spektroskopija vs fotometrija

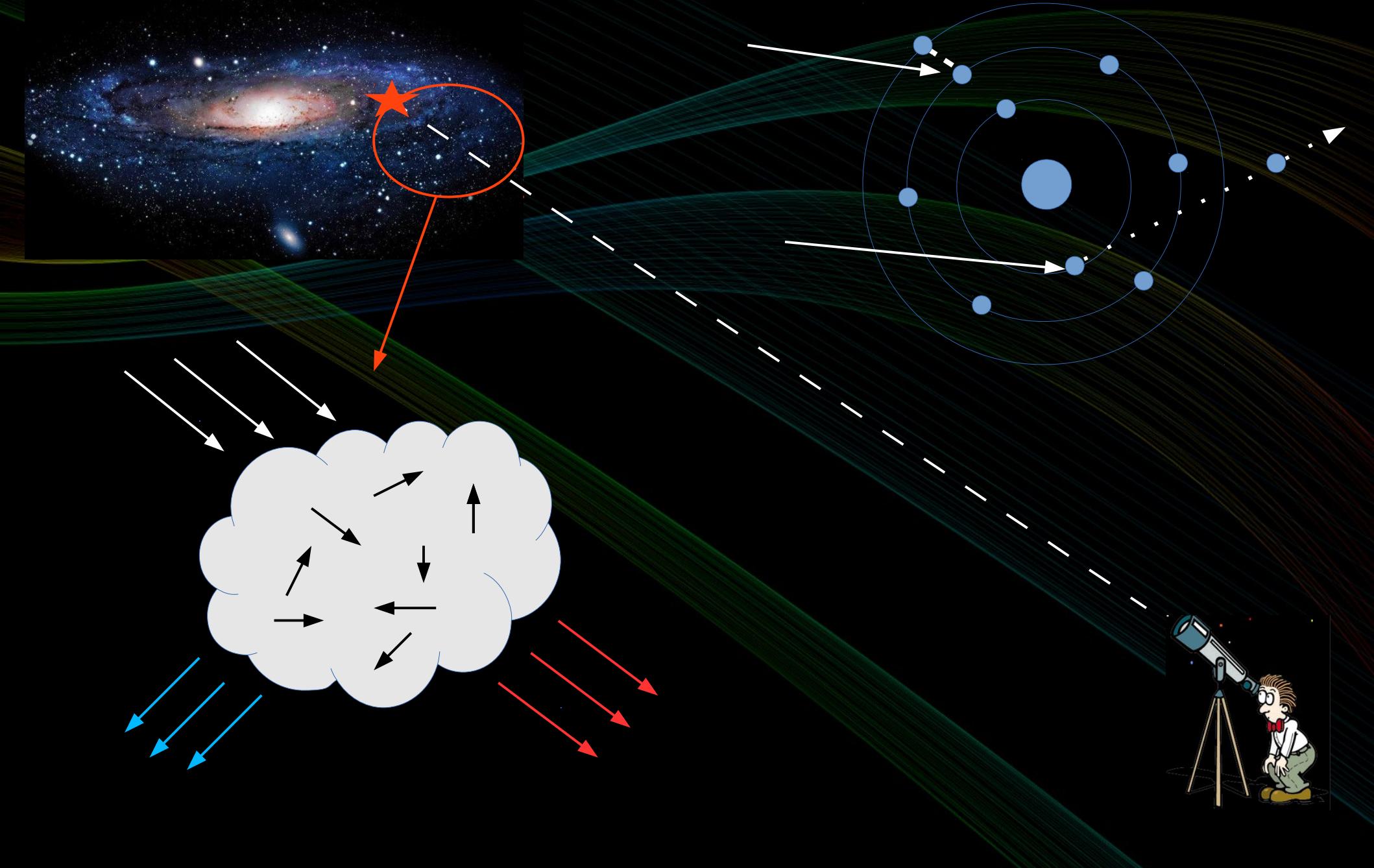
Prve sledi galaksije gostiteljice

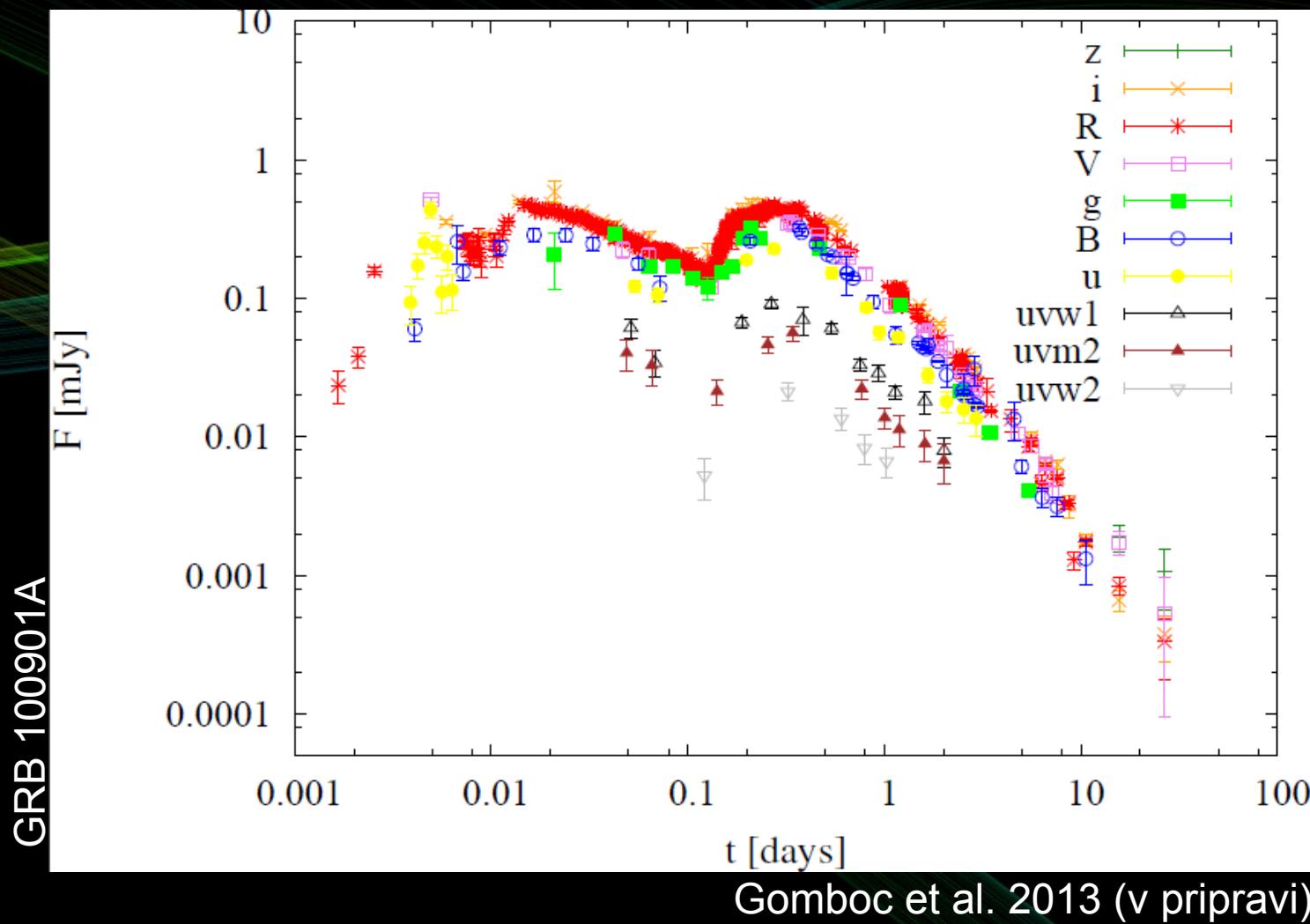
Prve sledi galaksije gostiteljice

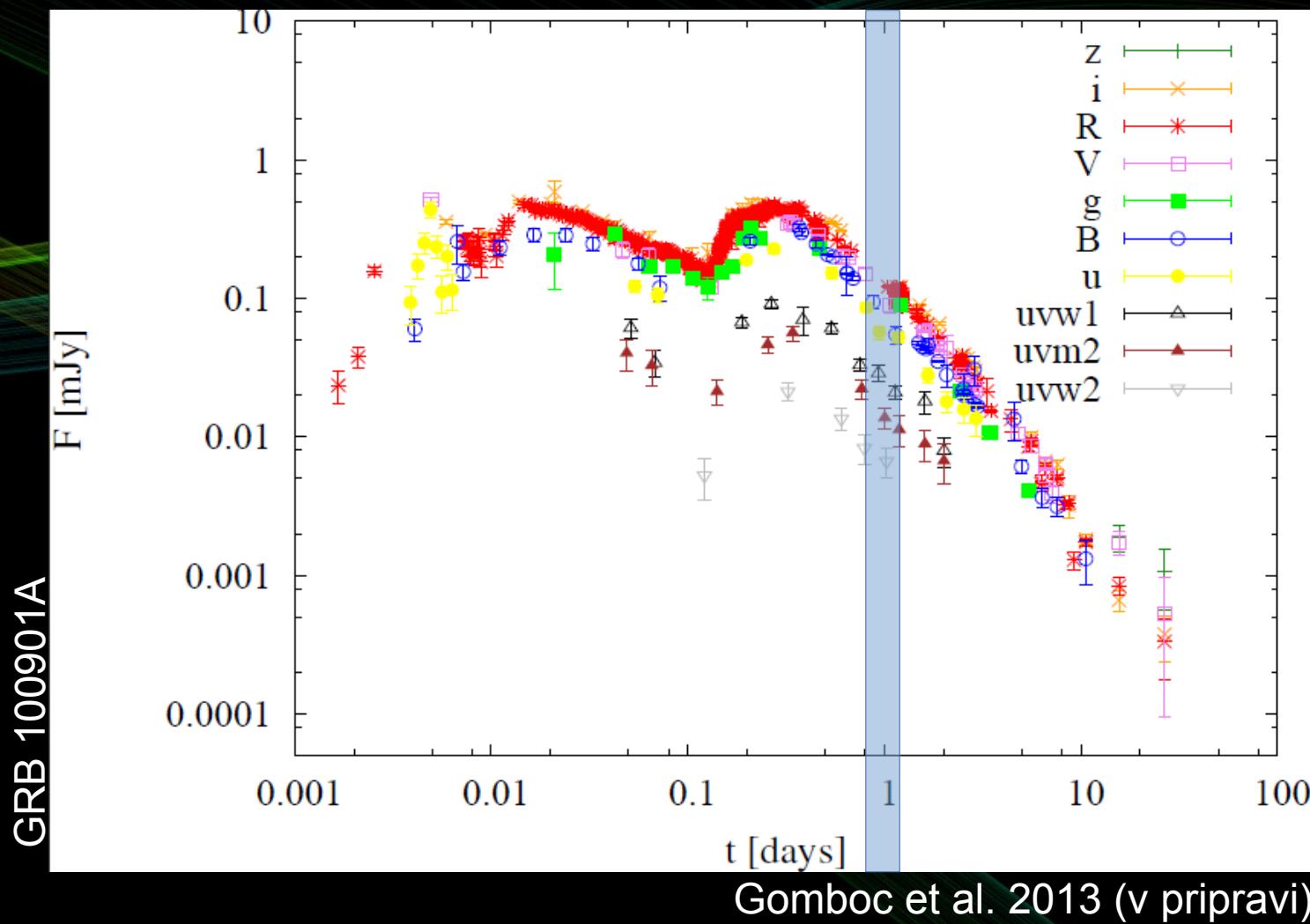
Prve sledi galaksije gostiteljice

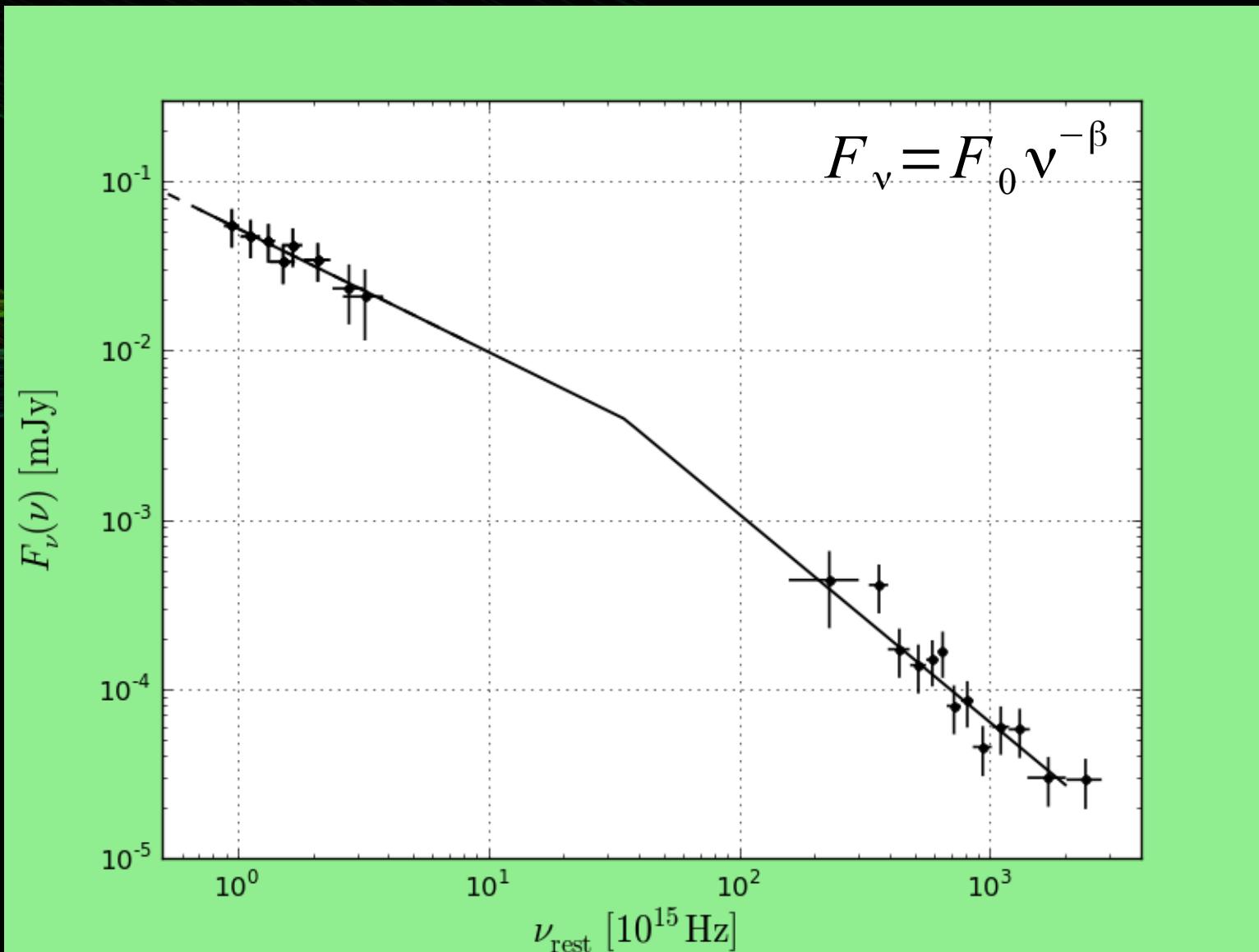
Prve sledi galaksije gostiteljice

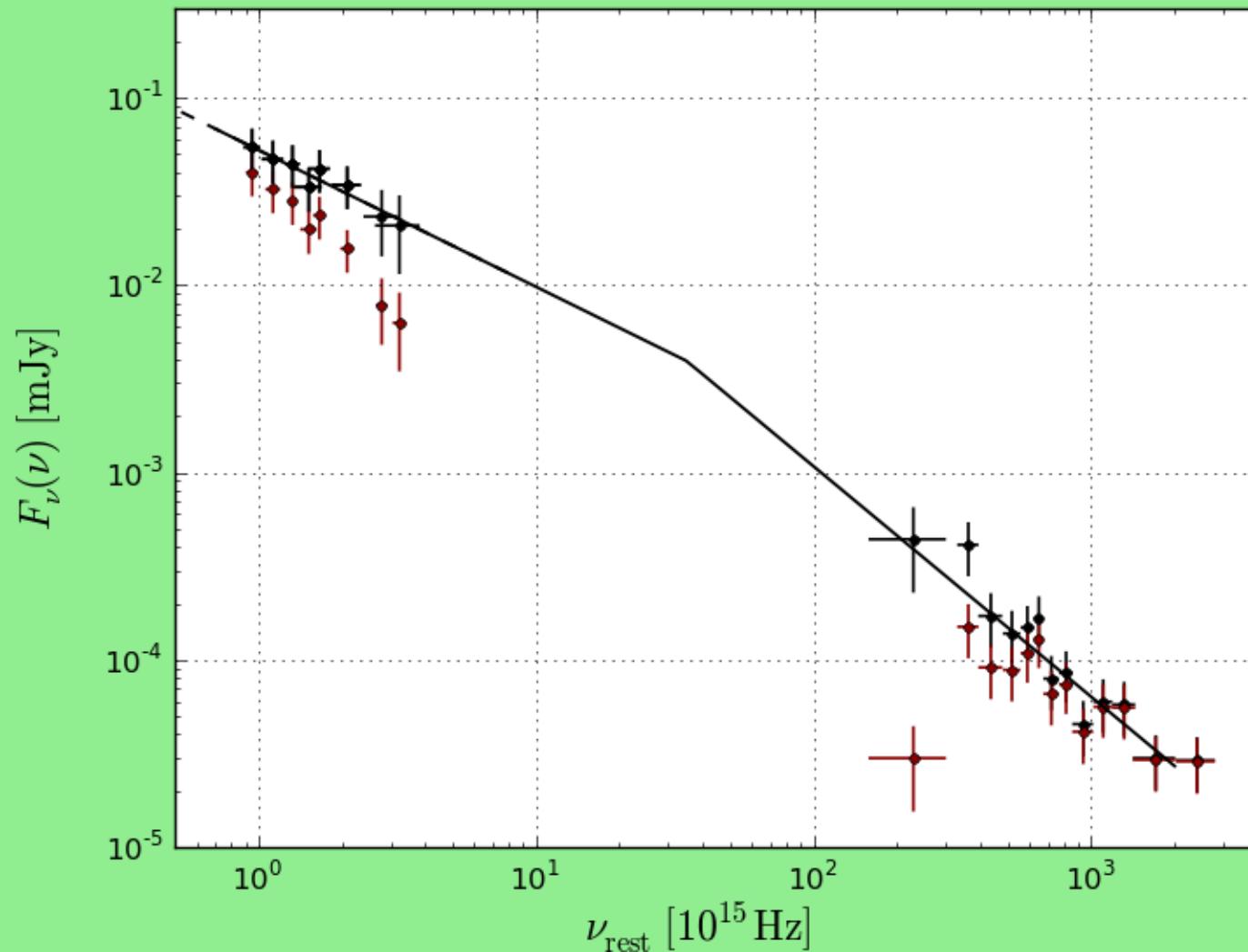
Prve sledi galaksije gostiteljice

Prve sledi galaksije gostiteljice

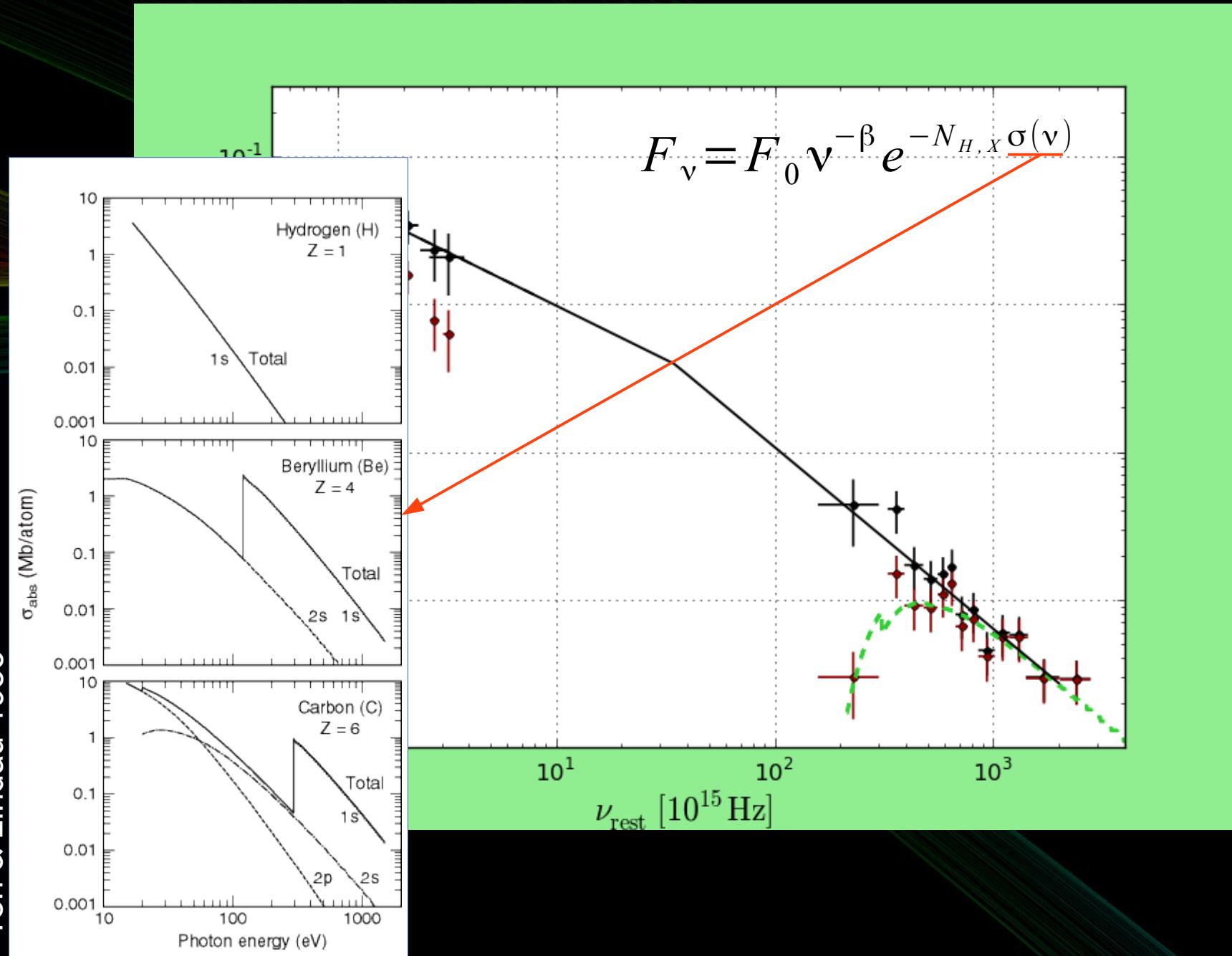

Prve sledi galaksije gostiteljice

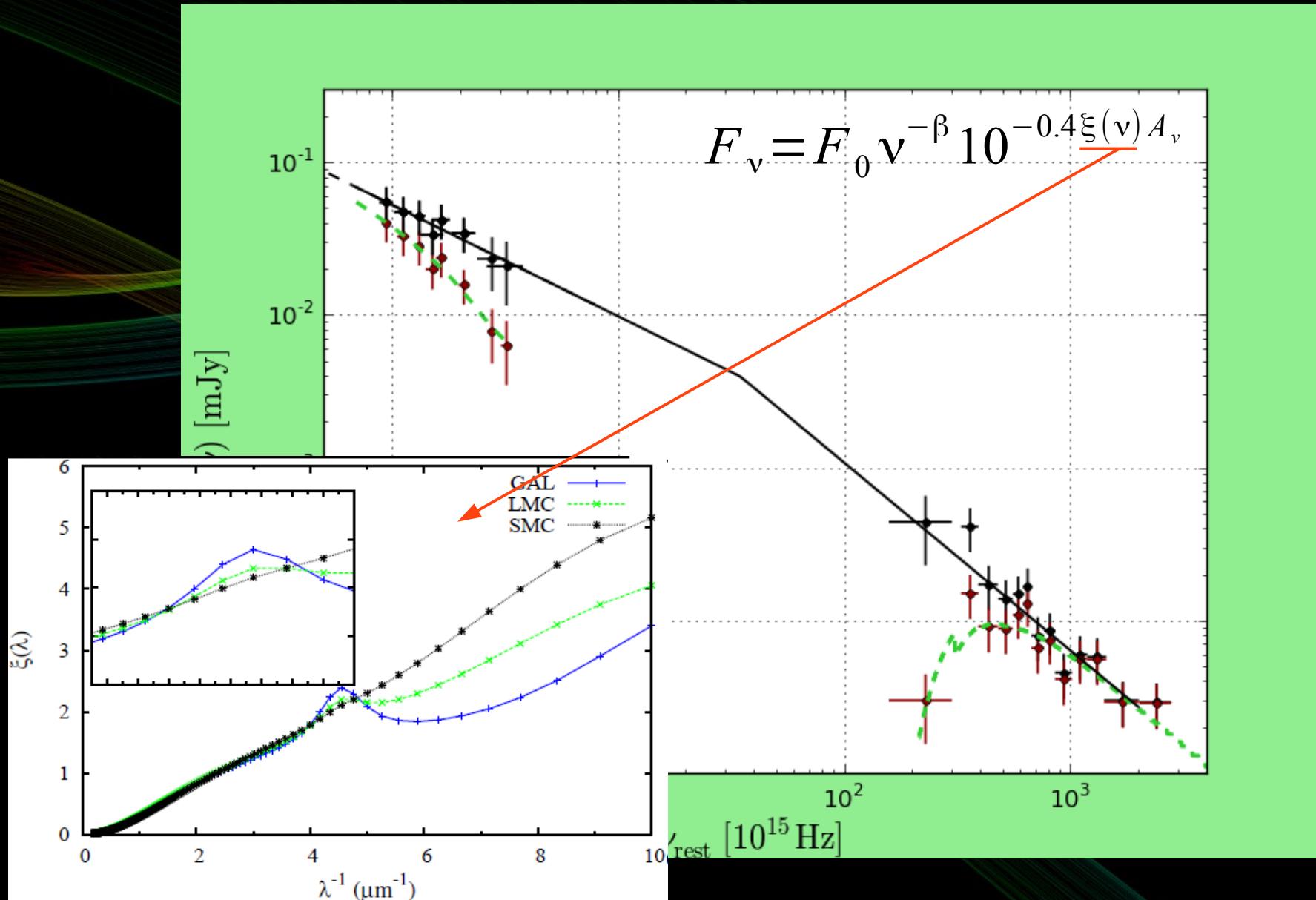

Prve sledi galaksije gostiteljice

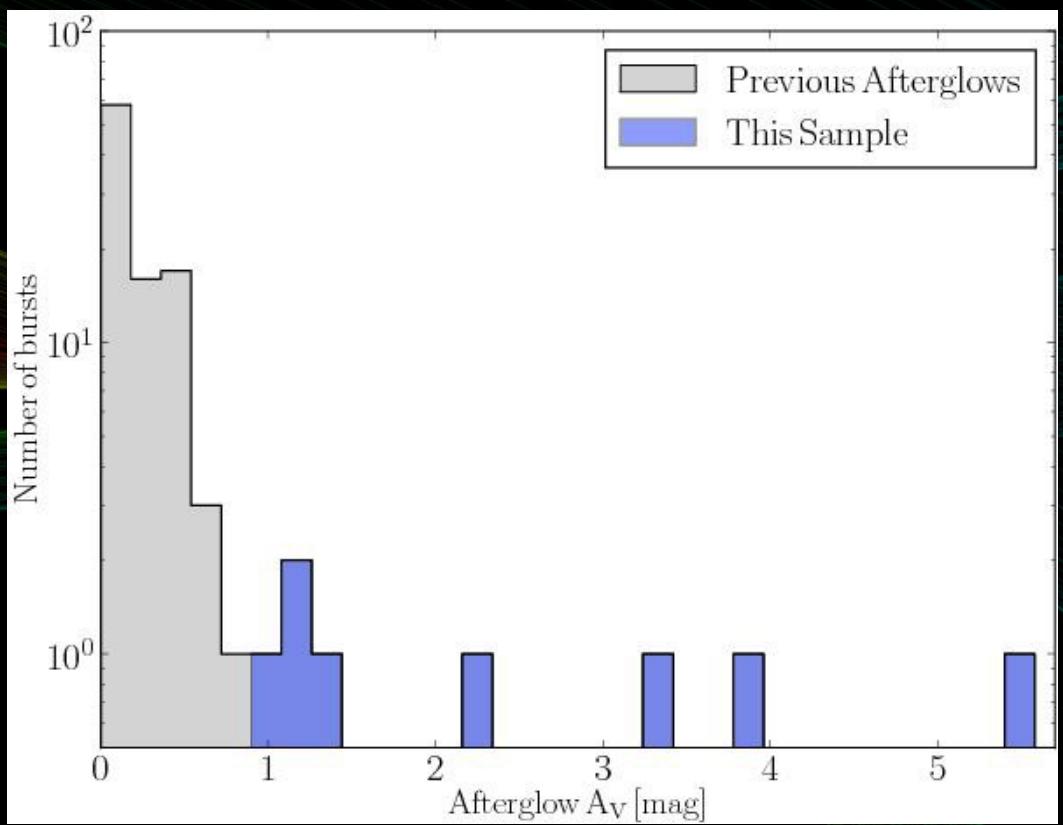
Yeh & Lindau 1985

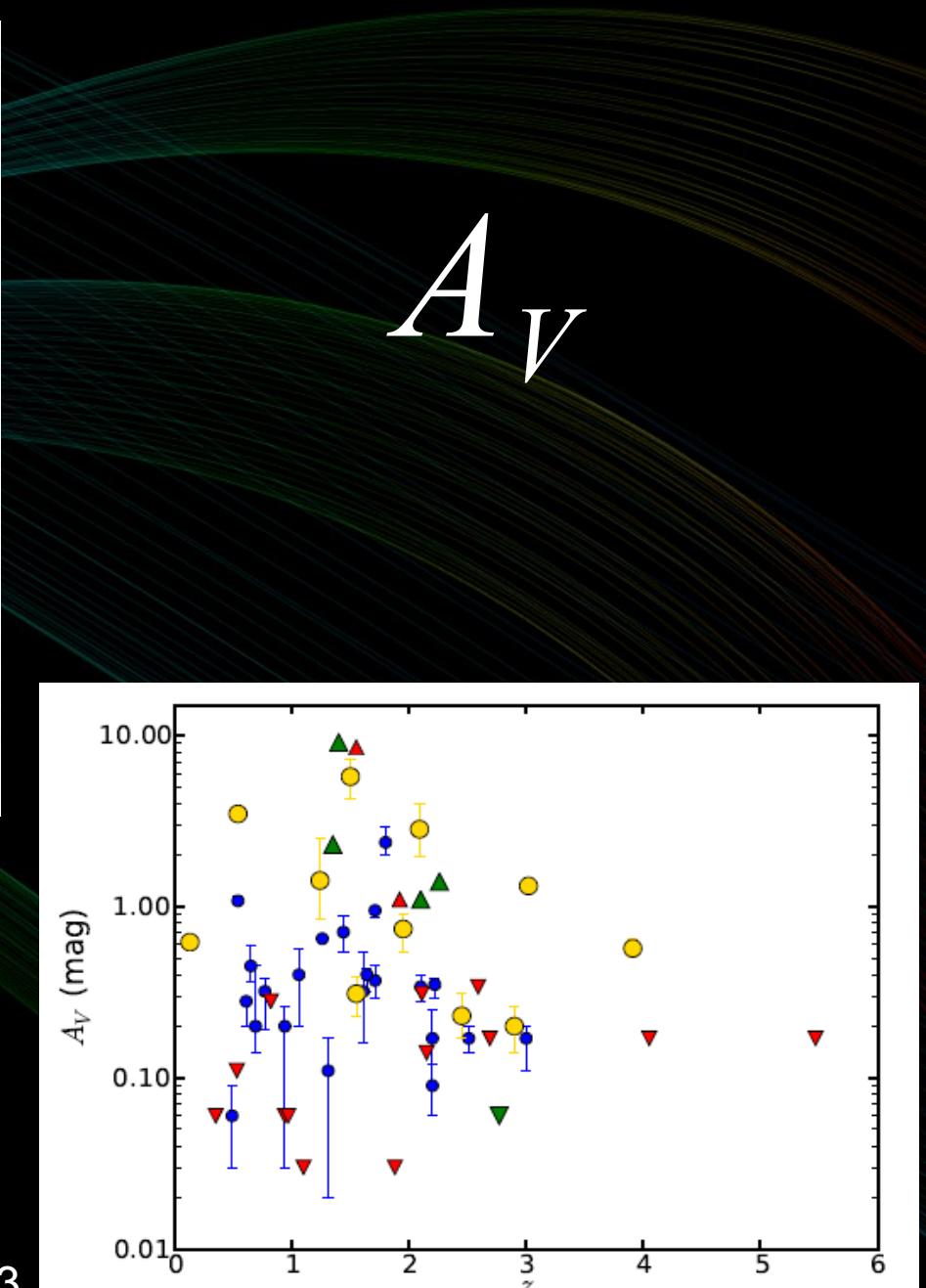
Prve sledi galaksije gostiteljice

Statistika I

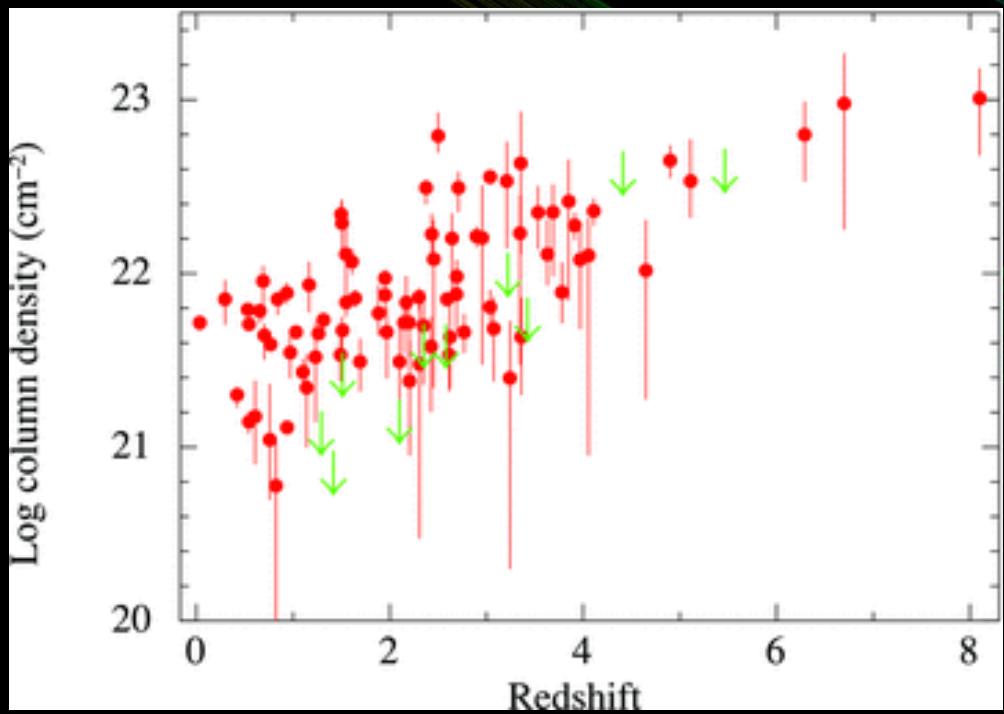
Kruhler et al 2011

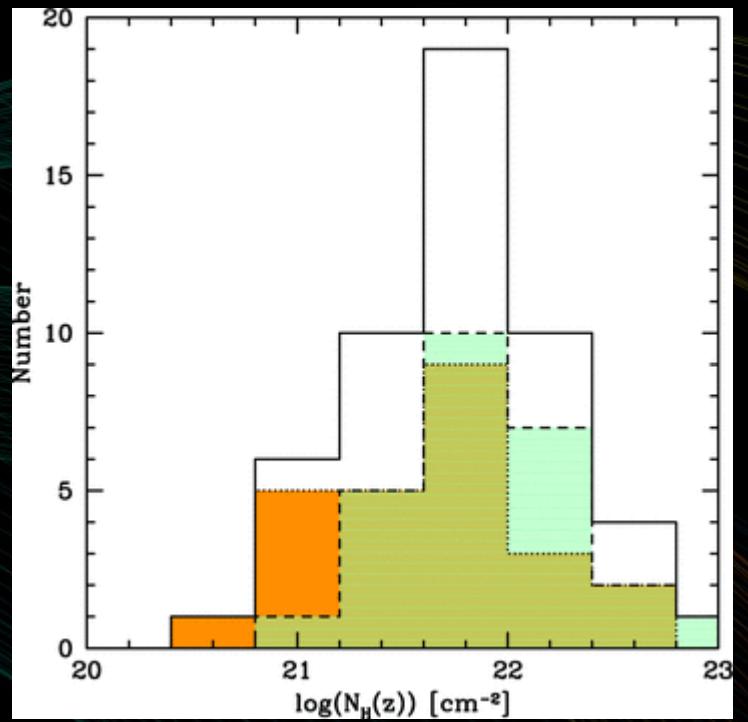
Covino et al. 2013

Statistika I

$N_{H,X}$

Campana et al. 2010

Campana et al 2012

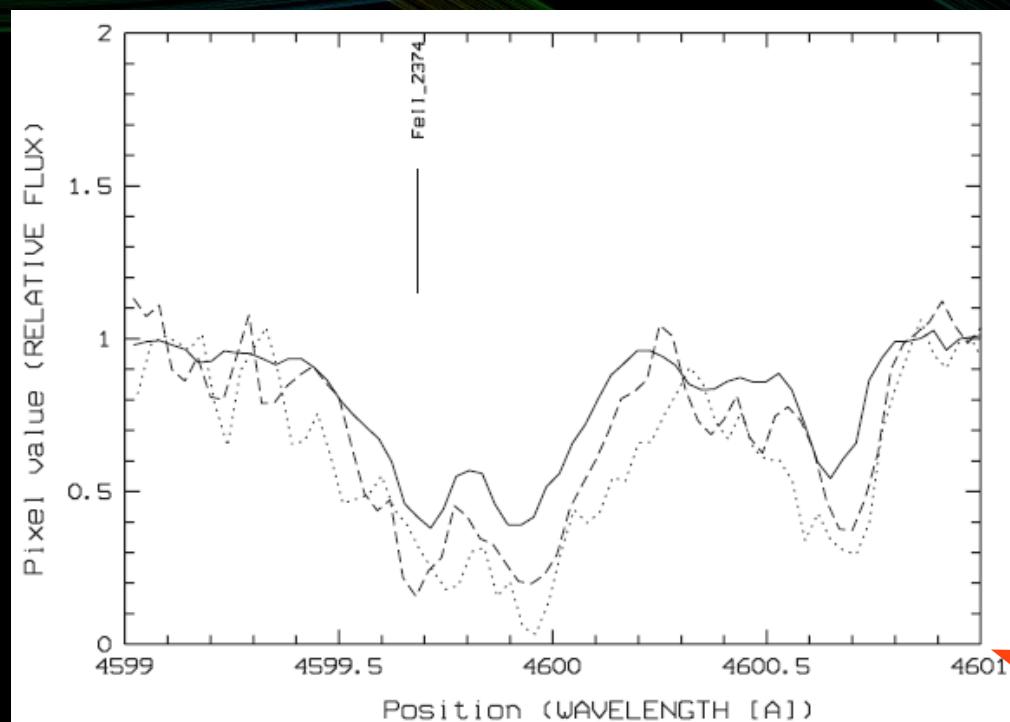
Bolj podrobno - spektroskopija

Absorpcijske črte galaksije gostiteljice:

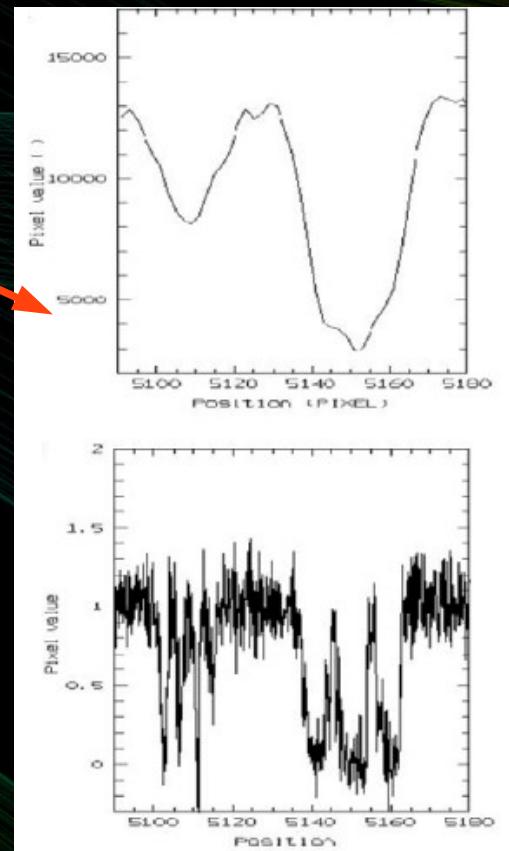
- kovinskost, kinematika, ekstinkcija, itd.

FORS1 ($R=1000$) vs UVES ($R=40000$). Ločljivost!!!

$$R = \frac{\lambda}{\Delta\lambda}$$

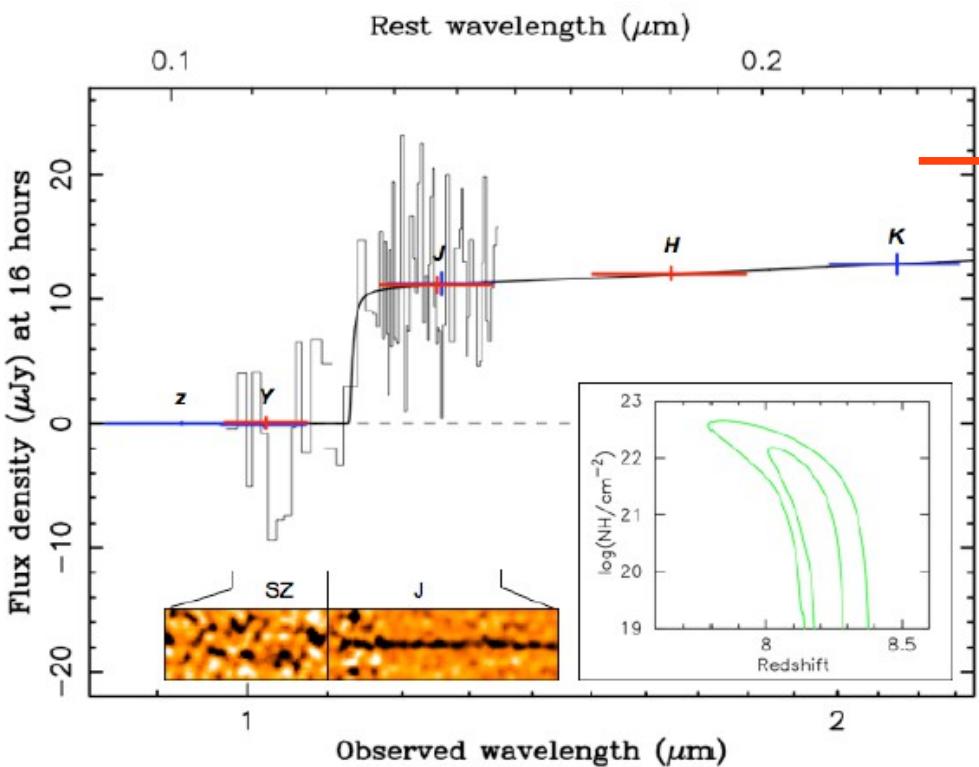
D'Elia et al. 2009

D'Elia 2011

$R \sim 100.000$

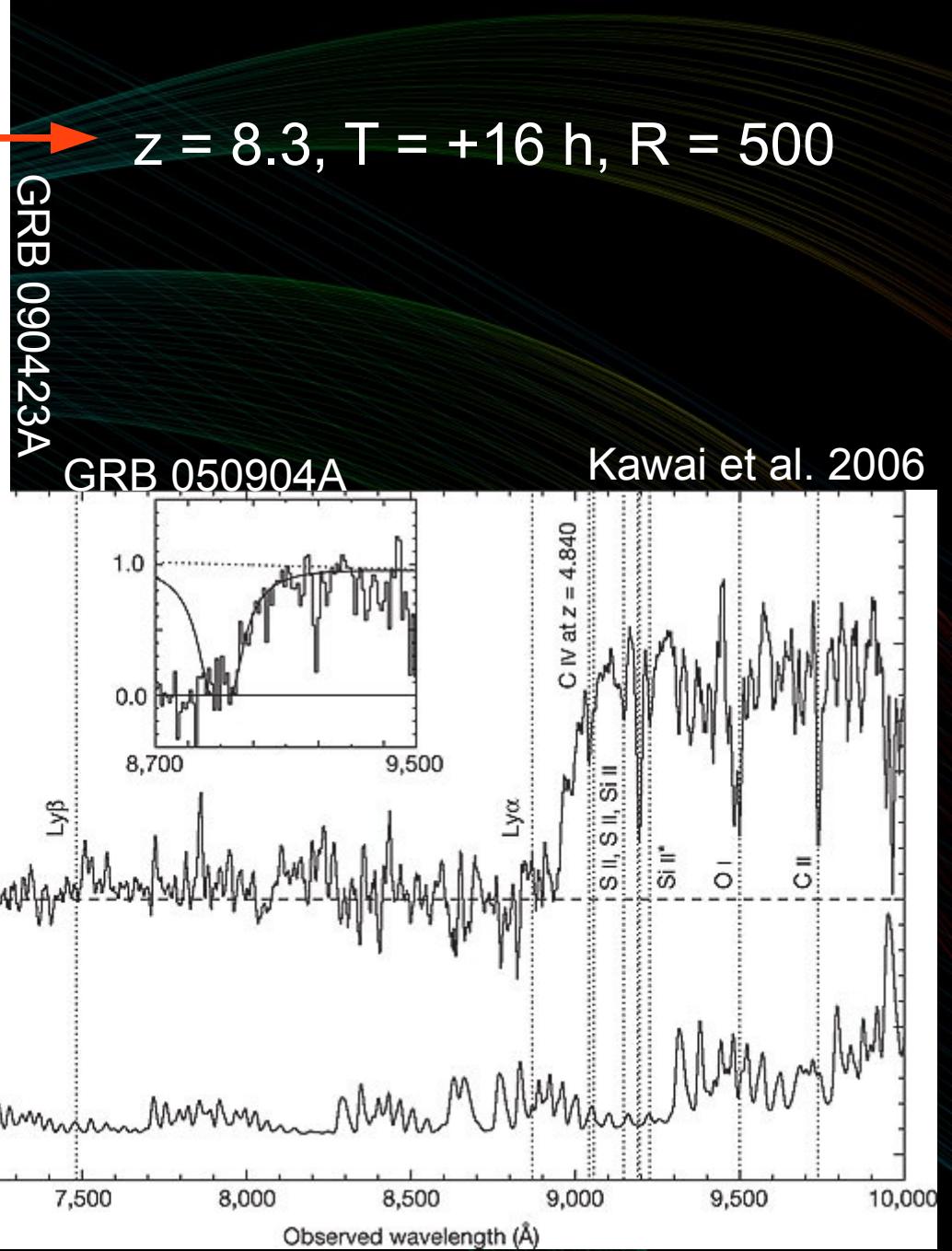
Kako daleč gremo lahko?

Tanvir et al. 2009

$z = 6.3, T = 3.4 \text{ dni}, R = 1000$

NIR območje!!

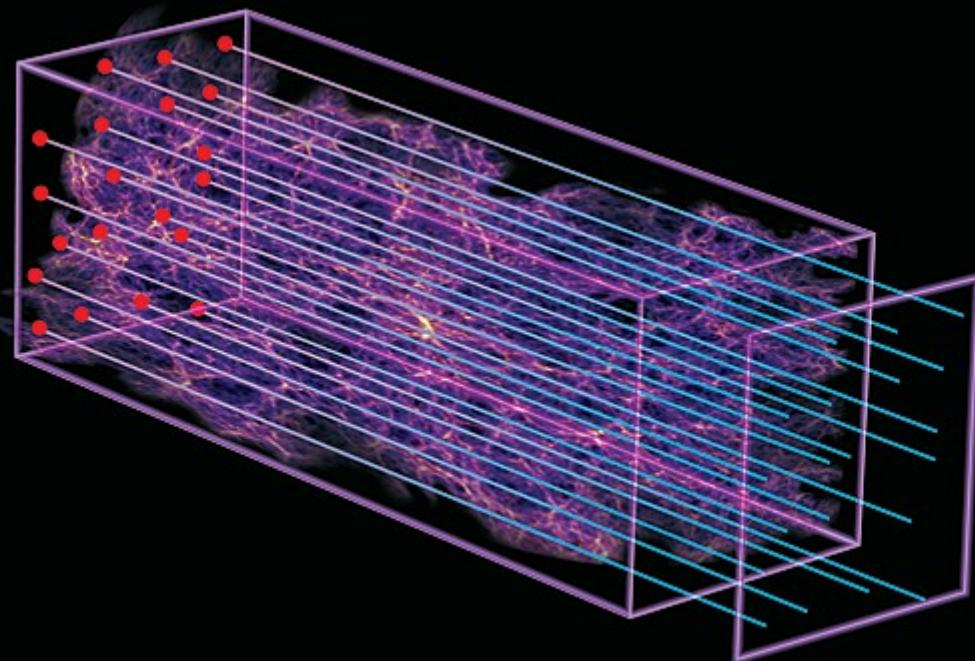
Kako daleč gremo lahko?

$$1+z = \frac{R_0}{R} = \frac{\lambda_{op}}{\lambda_{em}}$$

$$Ly_{\alpha, m} = 121.6 \text{ nm}$$

$$z = 5.5 \quad Ly_{\alpha, op} = 800 \text{ nm}$$

$$z = 19 \quad Ly_{\alpha, op} = 2500 \text{ nm}$$

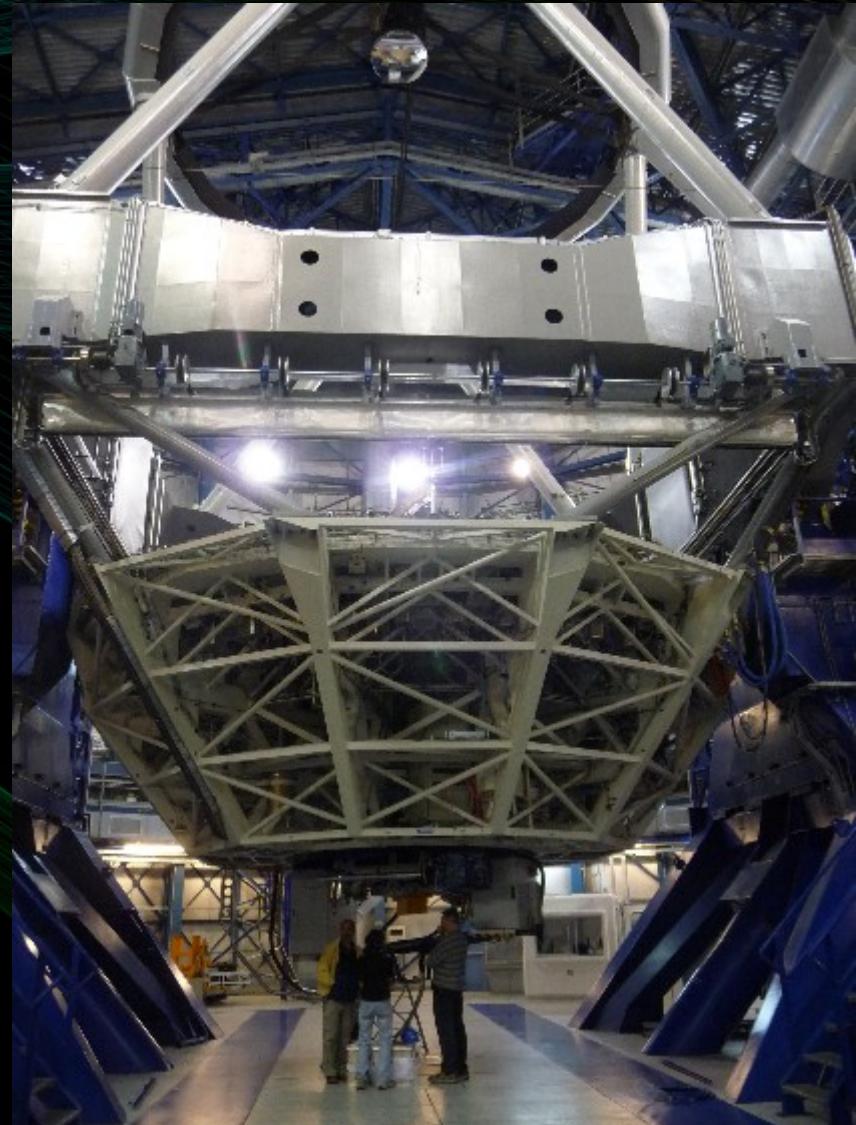
X-shooter: najbolj vroč instrument

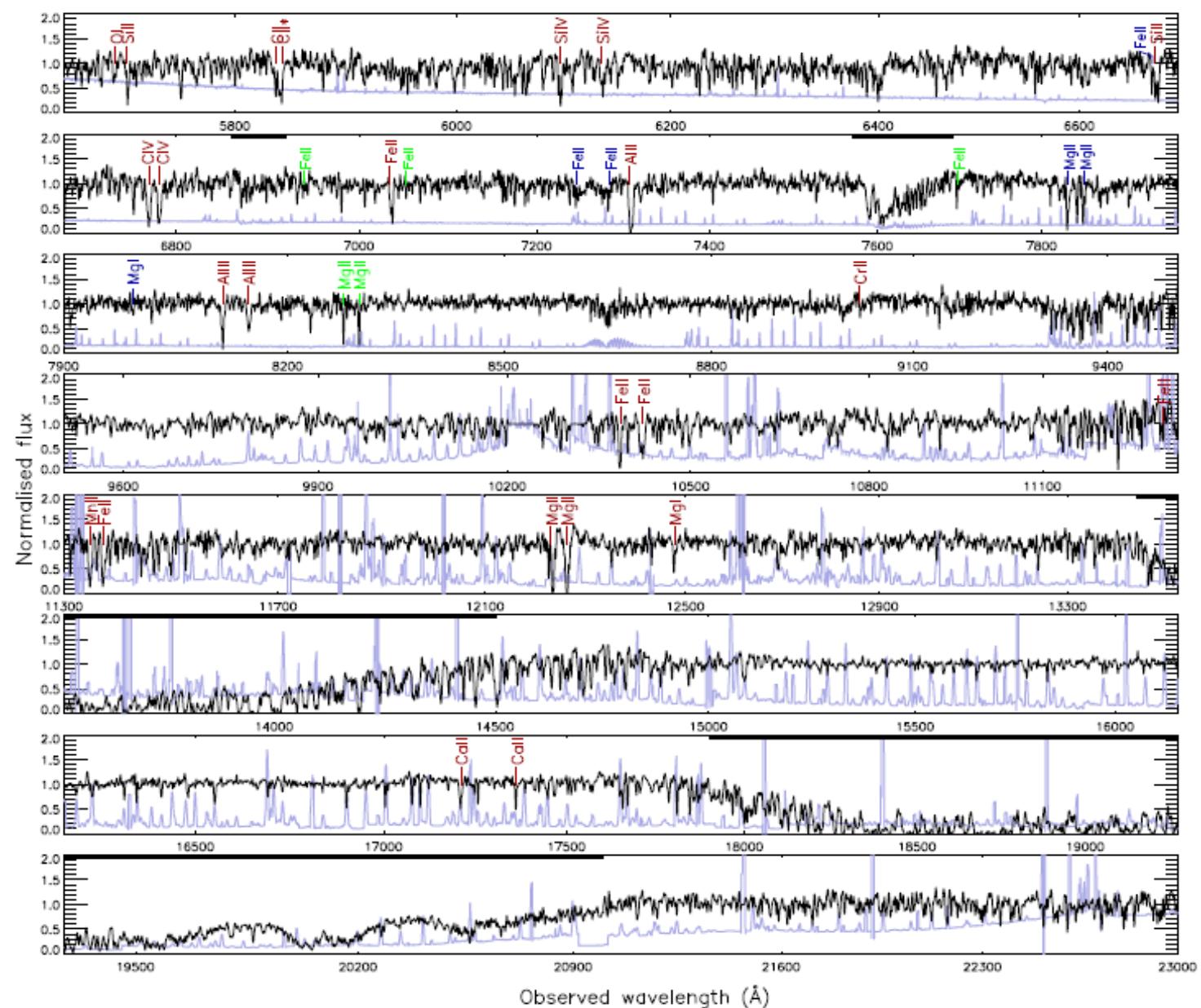
Cerro Paranal, VLT UT2

Široko spektralno okno naenkrat
300-2500nm!

Srednja ločljivost: R: 7000-12000

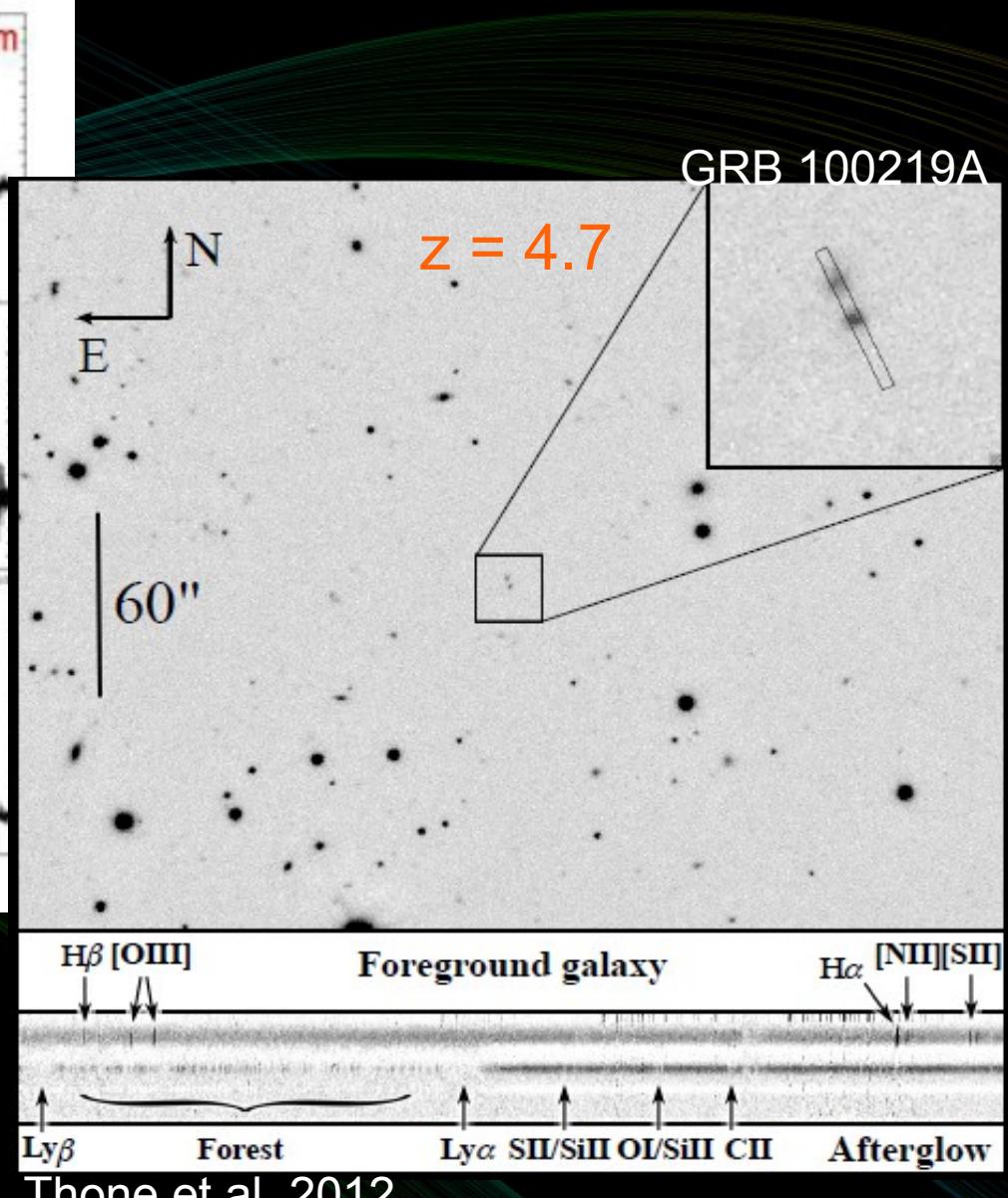
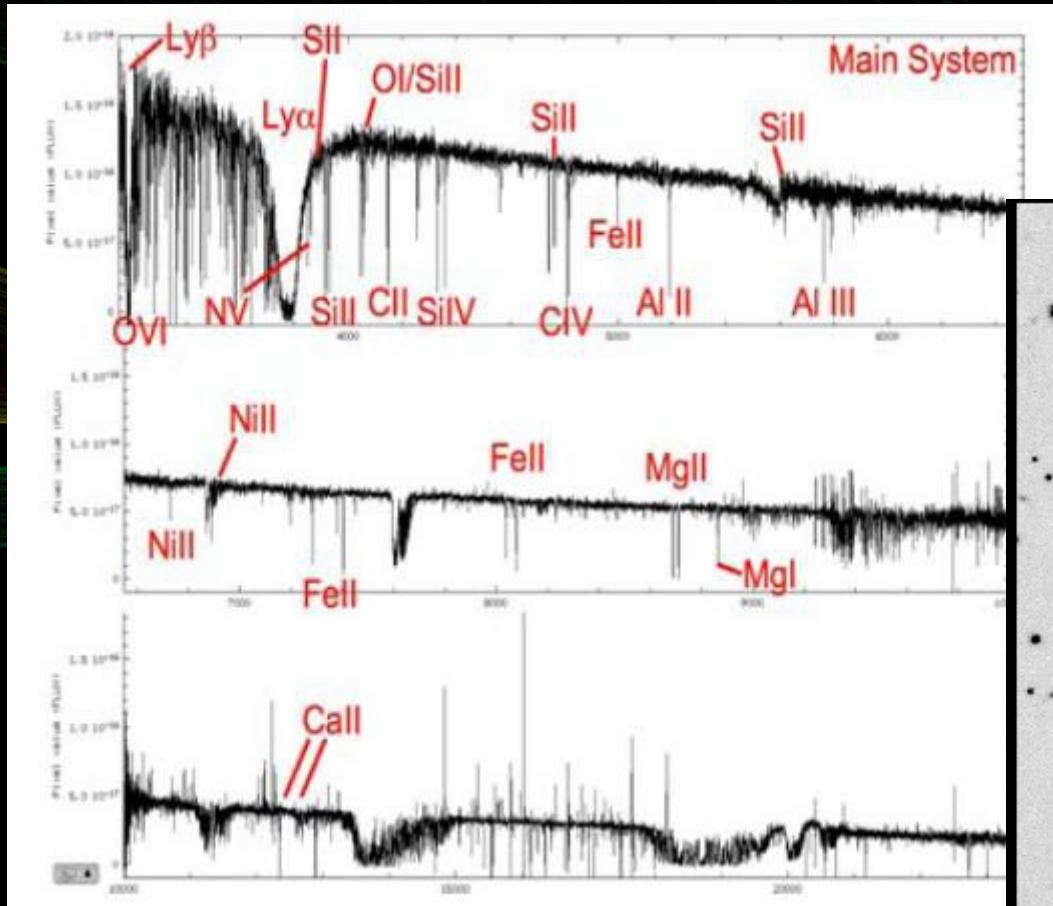

X-shooter in zasiji

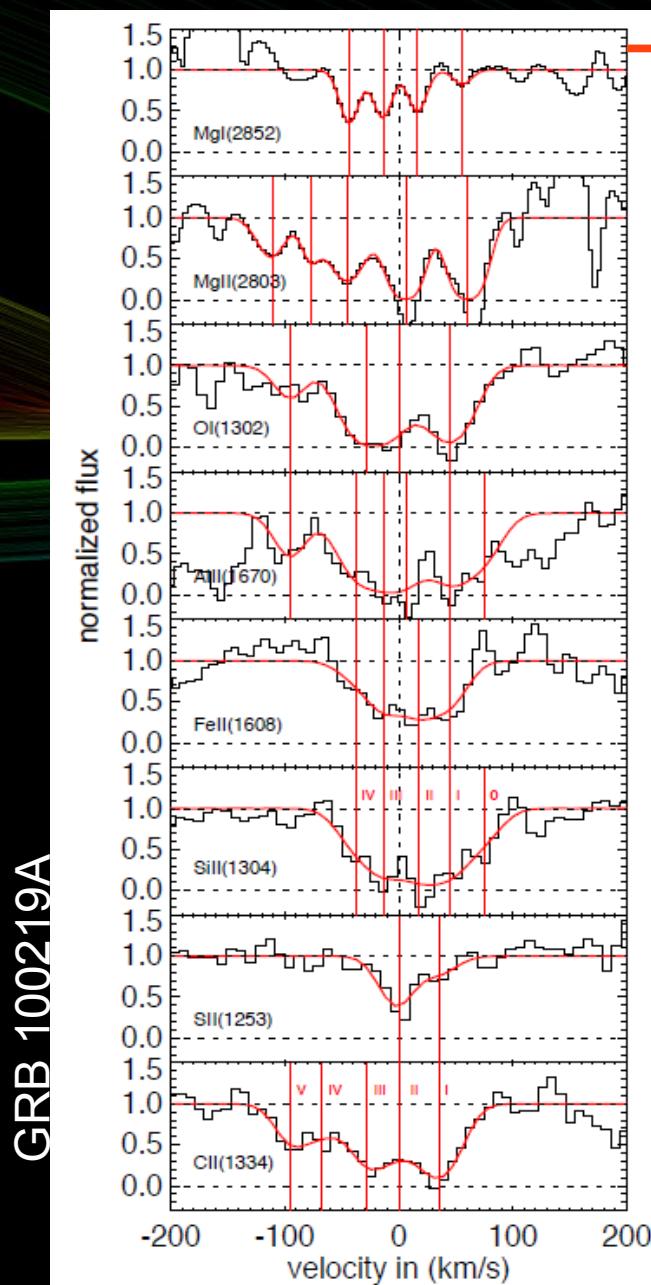

GRB 090313A

X-shooter in zasiji

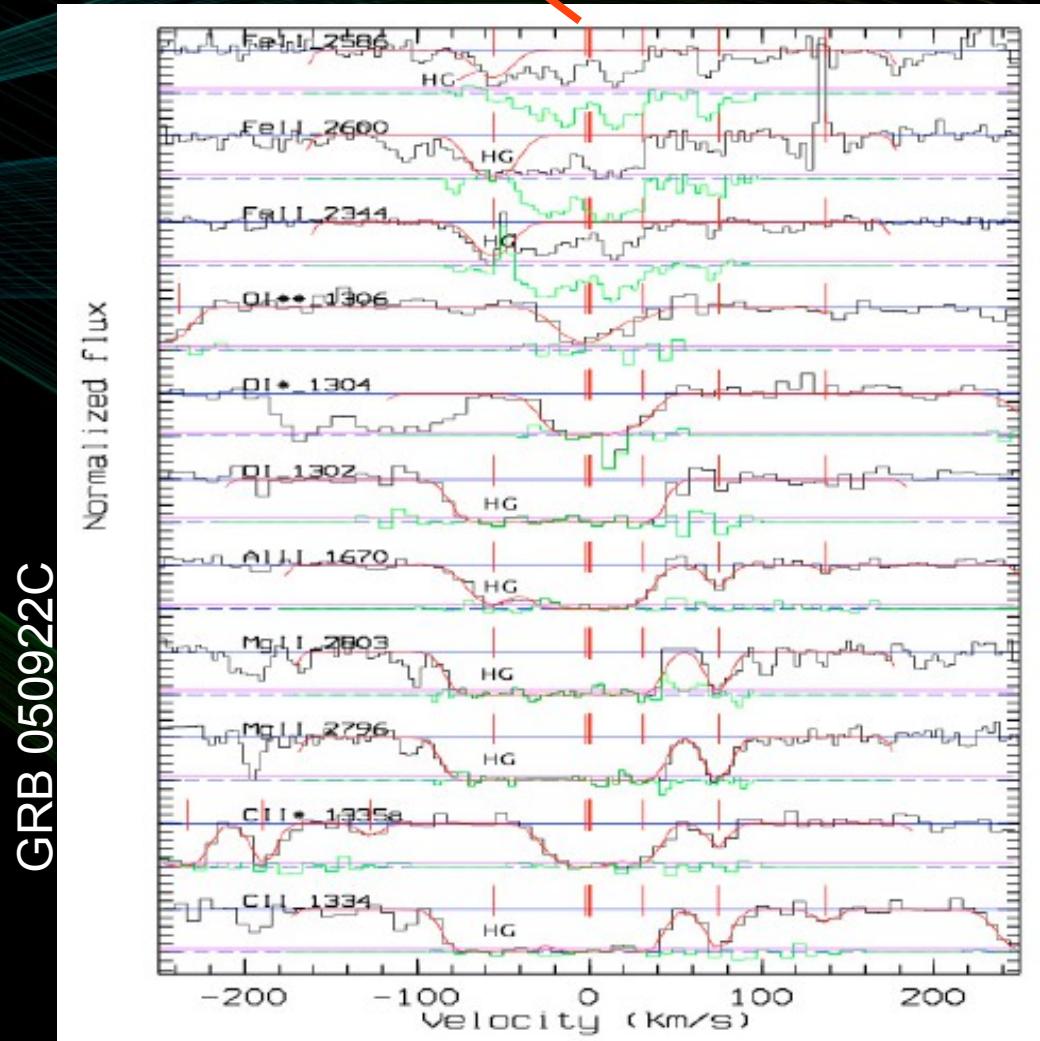

X-shooter in zasiji

Thone et al. 2012

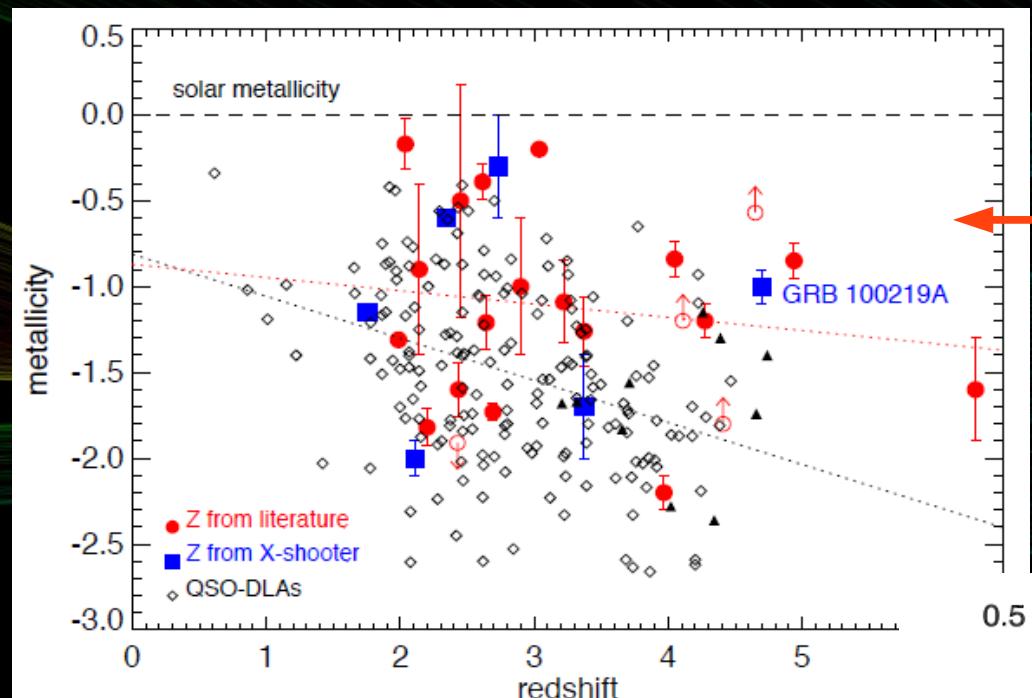
Kompleksen sistem v galaksiji
gostiteljici

Piranomonte et al. 2008

+ več absorpcijskih medgalaktičnih sistemov

Statistika II

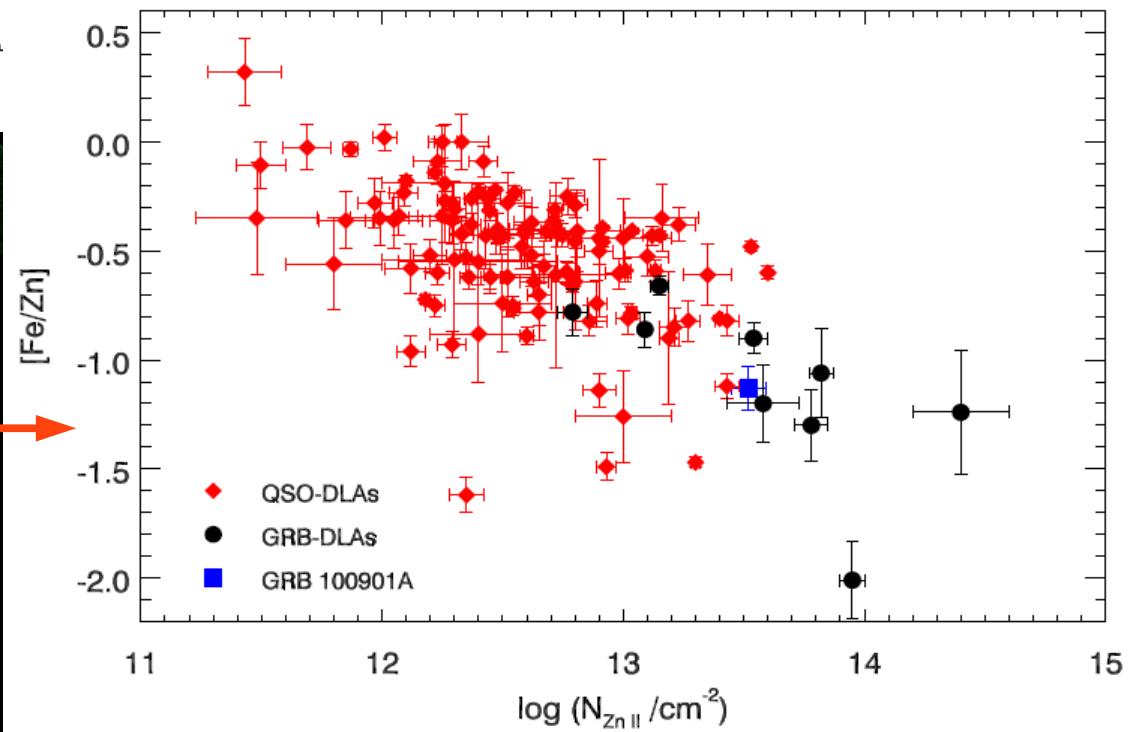

Thone et al. 2012

Plin vs. prah

Hartoog et al. 2013

Zaključek

Zasiji predstavljajo velik potencial v raziskovanju mladega vesolja.

Čakamo na svetel zasij oddaljenega izbruha ($z > 10?$).

